

François I. i Henri II.- vrhunac renesanse u Francuskoj

Bosak, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:106872>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij pedagogija-povijest

Katarina Bosak

François I. i Henri II. - vrhunac renesanse u Francuskoj

Diplomski rad

Mentor

doc. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2016.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Diplomski studij pedagogija-povijest

Katarina Bosak

François I. i Henri II. - vrhunac renesanse u Francuskoj

Diplomski rad

Humanističke znanosti, povijest, hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest

Mentor

doc. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2016.

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Početak Talijanskih ratova	2
1.1. Pohod Charlesa VIII.	2
1.2. Ratovi Louisa XII.	3
2. Vladavina François I.....	6
2.1. Djetinjstvo i prve godine vladavine.....	6
2.2. Sukob s Karlom V.	7
2.3. Rat Lige iz Cognaca (1526.-1530.).....	10
2.4. Vjerska pitanja, savez s Osmanlijama i prodor u Novi svijet.....	12
3. Henri II. i završetak Talijanskih ratova.....	15
3.1. Početak vladavine i Posljednji talijanski rat	15
3.2. Mir iz Cateau-Cambrésisa i novi problemi	16
4. Jačanje kraljevske vlasti	19
4.1. Kraljevska moć i njene granice.....	19
4.2. Institucije i financije	20
5. Kultura.....	23
5.1. Književnost.....	23
5.2. Arhitektura i umjetnost.....	25
6. Krvavi završetak francuske renesanse.....	31
6.1. Početak vjerskih sukoba	31
6.2. Bartolomejska noć i novi ratovi.....	32
6.3. Rat trojice Henrija i dolazak novog kralja.....	33
Zaključak.....	36
Prilozi	38
Popis priloga.....	42
Popis literature.....	43

Sažetak

Renesansa u Francusku dolazi s početkom Talijanskih ratova 1494. godine, kada se mladi kralj Charles VIII. upoznaje sa sjajem talijanske kulture. Njegovi nasljednici nastavit će voditi ratove za prevlast na Apeninskom poluotoku, koji će postati središnja okupacija ne samo francuske, nego i čitave zapadnoeuropske politike. Francuska i Španjolska, tadašnje najveće zapadnoeuropske sile, više od pola stoljeća će se boriti za bogatu, ali razjedinjenu Italiju. Za kralja François I. renesansna Francuska doživljava svoj vrhunac. Njegovu vladavinu obilježit će sukob s Karlom V., vladarom Španjolske, kojega neće moći spriječiti da zavlada Svetim Rimskim Carstvom i postane najmoćniji vladar svoga vremena. Dok ratuje za Apeninski poluotok, François I. prenosi ideje talijanske renesanse u domovinu. On osniva humanističko učilište, u dolini Loire gradi velebne dvorce, a na dvor poziva talijanske umjetnike. Miješanjem francuskog i talijanskog stila dolazi do nastanka novog, jedinstvenog stila. Za njegove vladavine kraljevska moć jača, a smanjuje se ona plemića i Crkve. To je vrijeme kada Francuska stječe svoje prve kolonijalne posjede. Zlatno doba francuske renesanse nastavlja se i za vladavine njegova sina Henrija II. On se okreće osvajanju novih teritorija te okončava Talijanske ratove mirom u Cateau-Cambrésisu. Neuspjeh dvojice kraljeva da spriječe vjerski razdor u zemlji, koji se javlja sa širenjem protestantizma, pokazat će se kobnim. Za vladavine Henrijevih sinova, vjerske suprotnosti prerastaju u Hugenotske ratove, koji razdiru zemlju sljedećih nekoliko desetljeća. Ratovi završavaju političkom mudrošću Henrija IV., koji ujedinjuje zemlju i omogućuje vjerski suživot. Za njegove vladavine dolazi do preporoda zemlje što je ujedno i uvod u zlatno doba francuske povijesti.

Ključne riječi: François I., Henri II., Francuska, renesansa, Talijanski ratovi

Uvod

Kada se spomene Francuska, većina ljudi pomisli na zlatni sjaj Versajske palače, markize u raskošnim krinolinama, taktove menueta koji odzvanjaju kićenim dvoranama. Jednom riječju - barok. No, do baroka nikada ne bi došlo da nije bilo renesanse. Renesansa je razdoblje europske povijesti između srednjeg i novog vijeka u kojemu se ponovno rađa zanimanje za antiku i oblikuje novo shvaćanje čovjeka i svijeta. Iako danas u sjeni baroka, francuska je renesansa bila jedna od najplodnijih izvan Apeninskog poluotoka. Ovaj diplomski rad bavi se vladavinom François I. i Henrija II. tijekom koje renesansa u Francuskoj doseže svoj vrhunac. Zadatak rada je predstaviti to razdoblje i njegova dostignuća koja su omogućila transformaciju Francuske iz srednjovjekovne u modernu državu. Iz svoje domovine Italije renesansa se proširila po cijeloj Europi. Tradicionalno se kao godina njezina početka u Francuskoj uzima 1494., kada mladi kralj Charles VIII. pokreće pohod na Apeninski poluotok i ostaje očaran sjajem talijanske renesanse. U prvom poglavlju dan je pregled tijeka Talijanskih ratova od njihova početka do 1515. godine. Drugo poglavlje bavi se vladavinom François I., pretežito s političkog aspekta. Naglasak je na njegovo suparništvo s najmoćnijim vladarom Europe Karlom V., s kojim je vodio ratove za prevlast u Italiji. Također je opisano širenje protestantizma za njegove vladavine te prekomorska otkrića koja označavaju začetak francuskog kolonijalnog carstva. Treće poglavlje bavi se vladavinom njegova sina Henrija II., te je opisano kako je za njegove vladavine došlo do završetka Talijanskih ratova. Četvrto poglavlje posvećeno je učvršćivanju kraljevske vlasti u Francuskoj za vladavine ova dva kralja. U petom poglavlju opisani su kulturni aspekti vladavine François I. i Henrija II. Obrađena je renesansa u francuskoj književnosti, arhitekturi i umjetnosti, te objašnjena uloga samoga kralja u širenju humanističkih ideja i procvatu renesansne kulture. Završno, šesto poglavlje, bavi se razdobljem poslije smrti Henrija II. kada vjerske suprotnosti prerastaju u otvoreni građanski rat između katolika i protestanata. Rad završava vladavinom mudroga kralja Henrika IV., kada dolazi do završetka ratova i obnove kraljevstva.

1. Početak Talijanskih ratova

1.1. Pohod Charlesa VIII.

Razdoblje renesanse u Francuskoj započinje pohodom kralja Charlesa VIII. (1483.-1498.) na Apeninski poluotok 1494. godine. I prije toga vremena bilo je kulturnih doticaja između Francuske i talijanskih gradova-država, ali tek kada su se Francuzi u Italiji zadržali dulje vrijeme, francuska umjetnost i arhitektura počinju se znatno mijenjati pod utjecajem talijanske renesanse.¹

Sredinom XV. stoljeća Francuska nije bila jedinstveno kraljevstvo. Polovicom zemlje upravljao je kralj, dok je druga polovica bila pod vlašću vojvoda i velikaša. To se mijenja za vrijeme Louisa XI. (1461.-1483.), koji je znatno proširio teritorij pod kraljevskom vlašću. Njegov sin Charles VIII., koji na prijestolje dolazi u dobi od samo trinaest godina, nasljeđuje jaku centraliziranu državu. Već na početku Charlesove vladavine dolazi do ustanka plemića poznatog kao *ludi rat*, no njegova brza propast dokazuje koliko je kraljevska vlast uistinu ojačala za Louisa XI.²

Za razliku od Francuske, u Italiji izostaje proces stvaranja jake države s centralnom vlašću. Mirom u Lodiju 1454. godine dogovorena je ravnoteža snaga između najmoćnijih talijanskih gradova-država - Mletačke Republike, Milanskog Vojvodstva, Firentinske Republike, Napuljskog Kraljevstva i Papinske Države. Nakon mira Apeninski poluotok zapada u veliku moralnu, političku, vojnu i gospodarsku krizu. Bogata, ali razjedinjena i oslabljena Italija postaje predmet želja europskih sila u usponu - Francuske i Španjolske. Anžuvinci, nekadašnja francuska kraljevska kuća, kojima je pripadala i majka Louisa XI., polagala je pravo na Napuljsko Kraljevstvo koje su im oduzeli Aragonci. Charles VIII. iskoristio je to kao izliku da 1494. godine krene u pohod na Apeninski poluotok. Prva faza ovoga pohoda bila je obilježena kraljevim uspjesima. Francuski kralj je ušao u Milano, gdje ga je dočekaio Ludovico Sforza (1494.-1500.). U Firenci mu je Piero Medici (1492.-1494.) izašao u susret i predao mu ključeve toga grada. To je razbjesnilo građane koji su ga istjerali iz grada, te je uvedena Firentinska

¹ *Renesansa u Francuskoj*, Renesansa u Francuskoj : remek-djela iz kolekcije Nacionalnoga muzeja renesanse u Ecouenu : katalog izložbe : [Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 5. svibnja - 17. srpnja 2005.] (priredili Miljenko Jurković i Alain Erlande-Brandenburg), Galerija Klovićevi dvori, Zagreb 2005., str. 49.

² *Srednji vek i renesansa (ilustrovana istorija sveta drugi tom)* (skupina autora), Narodna knjiga, Beograd 1984., str. 248.

Republika, koja će potrajati do 1512. godine. Na vlast dolazi Girolamo Savonarola (1494.-1498.), karizmatični dominikanski propovjednik i žestoki kritičar pape i suvremenog društva. On provodi reforme religije i politike. Donesen je novi ustav i ustrojena su nova tijela vlasti - Veliki savjet i Savjet osamdesetorice. Isus Krist proglašen je kraljem Firence. Savonarola se nerijetko služio i nasiljem, te je s vremenom rastao otpor prema njegovim reformama. Kada je sukob s papom eskalirao, Savonarola je 1497. godine eskomuniciran, što je pridonijelo smanjenju njegove popularnosti. Na izborima sljedeće godine na vlast dolaze njegovi protivnici, a on je uhvaćen i spaljen na lomači. Nakon Firence Charles VIII. dolazi u Rim, gdje s papom Aleksandrom VI. (1492.-1503.) sklapa savez koji mu je omogućio slobodan prolaz do Napulja. Tako 1495. godine trijumfalno ulazi u Napulj, nakon bijega kralja Ferdinanda II. (1495.-1496.). U drugoj fazi pohoda kraljeva sreća se promijenila. Uplašeni brzim napredovanjem Francuza na Apeninskom poluotoku, Mletačka Republika, Milansko Vojvodstvo, Papinska Država, Španjolska i Habsburška Monarhija udružuju se u antifrancusku koaliciju. Francuski kralj bio je neugodno iznenađen i odlučio se na brzinu povući kako mu ne bi blokirali put prema Francuskoj. Suparničke snage sukobljavaju se kod mjesta Fornovo. Nakon kratke, ali žestoke bitke, kralj je uspio pobjeći i vratiti se u Francusku. Konačni rezultat njegovog pohoda na Italiju bio je neuspjeh, ali to nije spriječilo njegove nasljednike da slijede njegov primjer.³

1.2. Ratovi Louisa XII.

Charles umire 1498. godine, ne ostavivši iza sebe sina. Naslijedio ga je njegov rođak vojvoda Orleanski, koji je uzeo kraljevsko ime Louis XII. (1498.-1515.). Kako je Louis bio unuk Valentine Visconti, naslijedenim pretendencijama na Napuljsko kraljevstvo dodao je i vlastite pretendencije na Milansko Vojvodstvo. Za pohod se pripremio sklopivši sporazume s utjecajnim saveznicima. Tako je između kralja i pape postignut dogovor. Papa je pristao raskinuti kraljev brak i dozvoliti mu da sklopi novi s udovicom Charlesa VIII. Anom Bretanjskom, s ciljem zadržavanja Bretagne kao dijela Francuskog kraljevstva. Zauzvrat je Louis papinom sinu Cesareu Borgiji dao dukat Valentinois u Francuskoj te ruku nasljednice Navarre Charlotte d'Albret. S Venecijom je sklopio sporazum u Bloisu kojim joj je obećao Cremonu. Sporazume je potpisao i s Engleskom, Španjolskom i carem Svetoga Rimskoga Carstva. Također je stekao dozvolu da uz plaćanje godišnje naknade skuplja vojnike po švicarskim kantonima. Francuska vojska predvođena milanskim prognanikom Gianom Giacomom Trivulzijem napala je i osvojila

³ Slaven Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba: (XVI.-XIX. stoljeće): s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*, Profil international, Zagreb 2004., str. 5.-8.

Milano u rujnu 1499. godine. Njegov vladar Ludovico Sforza bio je prisiljen pobjeći i skloniti se na austrijski dvor, no uskoro je dobio priliku vratiti grad pod svoju vlast. Naime, kako su Švicarci bili nezadovoljni ponašanjem Francuza, ponudili su mu deset tisuća vojnika te je on već u proljeće sljedeće godine bio pred vratima Milana. U gradu je izbila pobuna protiv francuske vlasti te ga je Sforza uspio ponovno zauzeti. Međutim, uskoro dolazi do sukoba kod Novare u kojemu je njegova vojska poražena, a on je kao zarobljenik odveden u Francusku, gdje je i umro. Vlast Louisa XII. u Milanu konačno je bila stabilna.⁴ Na redu je bilo osvajanje Napulja. Još je Charles VIII. potpisao sporazum o podjeli južne Italije sa španjolskim kraljem Ferdinandom Aragonskim (1479.-1516.). Španjolcima je kontrola juga Italije bila važna zbog sredozemne politike, ali i sprječavanja širenja francuskog utjecaja. Bračnim ugovorima Ferdinand je povezo Francusku sa Svetim Rimskim Carstvom. Njegov sin Ivan oženio se carevom kćeri Margaretom Habsburškom, a kći Ivana se udala za careva sina Filipa. Francuska se tako našla opkoljena sa svih strana. Louis XII. je s Ferdinandom u studenom 1500. godine potpisao novi sporazum, poznat kao Granadski ugovor. On je za Španjolsku bio još povoljniji od staroga. Španjolci su njime dobili Kalabriju i Pugliju, a Francuzi Napulj, Gaetu, Casertano i Abruzzi. Napuljski vladar Fridrik Aragonski u pomoć je pozvao Osmanlije, što je poslužilo kao povod za napad. Suočen sa nadmoćnom neprijateljskom vojskom i rastrgan unutrašnjim razmiricama, grad je vrlo brzo pao u ruke osvajača.⁵ No, Napulj nije dugo ostao pod francuskom vlašću. Francuska i Španjolska su odmah zaratile oko osvojenih područja. Španjolci su 1503. godine pobijedili u bitkama kod Seminare, Cerignole i Garigliana, te su Francuzi bili prisiljeni potpisati predaju. Sporazumom iz Lyona 1504. godine Francuska je zadržala Milansko Vojvodstvo, dok je Napuljsko Kraljevstvo pripalo Španjolskoj. Dvije najveće europske sile ubuduće će imati presudan utjecaj na događaje na Apeninskom poluotoku.⁶

Dok su Francuska i Španjolska osvajale jug Italije, sin pape Aleksandra VI. Cesare Borgia osvojio je srednju Italiju. On se želio riješiti lokalnih moćnika te vratiti nekadašnje papinske posjede i u tome je imao dosta uspjeha. No, sa smrću pape i bolešću njegova sina, njihova država se raspala. Aleksandra je kratkotrajno naslijedio Pio III. (1503.), no potom na papinski tron dolazi veliki neprijatelj obitelji Borgia, kardinal Giuliano Della Rovere, koji je uzeo ime Julije II. (1503.-1513.). On je prognao Cesarea, ali i nastavio voditi njegovu politiku, što ga je dovelo u sukob s najmoćnijom talijanskom državom - Mletačkom Republikom. Osobito

⁴ *Ilustrovana istorija sveta tom 2*, str. 250., 251.

⁵ *Povijest 8 : Humanizam i renesansa, doba otkrića* (skupina autora), Europapress holding, Zagreb 2008., str. 147.-149.

⁶ S. Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba*, str. 11.

mu je smetalo što je Venecija nakon pada Borgia osvojila dio Romagne. Stoga je potaknuo osnivanje Cambraiske lige 1508. godine, u kojoj su se protiv Venecije udružili papa, Španjolci, Francuzi, car Maksimilijan te mnogobrojne talijanske državnice. Liga je ostvarila velike vojne uspjehe te je Venecija dovedena u težak položaj. Ona se trajno odrekla svojih planova za širenje u sjevernoj Italiji. Tada dolazi do velikoga preokreta. Papa se uplašio moći Francuza i odlučio ih je protjerati iz Italije. Stoga je raskinuo Cambraisku ligu i sa Švicarcima se udružio protiv Francuza. Napao je ferarskog vojvodu, francuskog saveznika i osvojio grad Mirandolu. Louis XII. je uzvratio na vojnom, ali i političkom planu - sazvaio je koncil u Pisi na kojemu je neuspješno pokušao smijeniti papu. Bijesni papa je potom osnovao protufrancusku Svetu ligu kojoj su se pridružili švicarski kantoni, Španjolci, Venecija i Engleska. Julije II. će tada izreći svoju poznatu parolu "*Van s barbarima!*". Francuzi su uspjeli pobijediti Ligu u bitci kod Ravenne, no francuski kralj je potom bio prisiljen povući se iz Milana, gdje na vlast ponovno dolazi obitelj Sforza. I Genova se oslobodila Francuza, dok je u Firenci srušena republika i na vlast je vraćena obitelj Medici. Nakon smrti Julija II. na vlast dolazi kardinal Giuliano Medici, sin Lorenza Veličanstvenog, pod imenom Lav X. (1513.-1521.). On nastavlja borbu protiv Francuza. U bitci kod Novare 1513. godine švicarska vojska je porazila Francuze, kojima nije pomoglo ni to što je Venecija u međuvremenu prešla na njihovu stranu. Da stvar bude još gora po njih, engleska vojska se iskrcala na francusko tlo.⁷ Louis XII. umire 1. siječnja 1515., ne uspjevši ostvariti svoje snove o pokoravanju Apeninskog poluotoka, baš poput svojega prethodnika. Na francusko prijestolje dolazi njegov rođak François Angoulême, koji će postati poznat kao François I. (1515.-1547.).⁸

⁷ Isto, str. 12.-14.

⁸ *Povijest* 8, str. 180.

2. Vladavina Françoisa I.

2.1. Djetinjstvo i prve godine vladavine

François je rođen 1494. godine u Cognacu kao jedini sin Charlesa, grofa od Angoulême i Louise Savojske. U rodnom je gradu proveo i djetinjstvo, zajedno sa sestrom Marguerite. Neobično za ono vrijeme, njegova majka je vodila brigu o njegovom obrazovanju. Njihov rođak bio je Louis XII., koji ih je pozvao u dvorac Amboise. François je kao dječak bio izvrstan u sportovima na otvorenom, a osobito je volio ići u lov. Kasnije će ga prozvati *le roi chevailier* (kralj vitez). Njegov osobni moto bio je "*Nutrisco et extinguo*" (njegujem dobru vatru i gasim lošu), a na svoj grb stavio je motiv daždevnjaka. Godine 1514. oženio se svojom prvom ženom Claude, kćerkom Louisa XII. Bila je to priprema za stupanje na prijestolje, koje će uslijediti nakon što je Louis XII. umro na prvi dan nove godine.⁹

Odmah nakon dolaska na vlast, François je preuzeo titulu vojvode Milana, čime je jasno naznačio smjer svoje politike. Francuska se nalazila u odličnoj poziciji na međunarodnoj sceni. Španjolska i Sveto Rimsko Carstvo bili su opterećeni financijskim problemima i nisu se mogli učinkovito suprotstaviti francuskim planovima. Jedina ozbiljnija prepreka osvajanju Milana bili su Švicarci. U ljeto 1515. godine François je na čelu ogromne vojske krenuo u pohod. Pridružile su im se Venecija i Genova. Sukobljene strane su se suočile kod Marignana. Iako se činilo da će Švicarci pobijediti, dolazak pojačanja pod vodstvom Bartolomea d'Alviana presudio je u francusku korist. Milano je ponovno pao pod francusku vlast. Mlečani su ponovno zadobili sve teritorije koje su izgubili u ratovima Cambraiske lige. Mirom u Bologni papa je Francuskoj prepustio Parmu i Piacenzu, a vojvodi od Ferrare Modenu i Reggio. Ali još je značajniji dogovor o crkvenim odnosima u Francuskoj. Kralj je dobio pravo imenovanja biskupa, nadbiskupa i opata, te pravo oporezivanja francuskog klera za buduće križarske pohode. Lokalna jurisdikcija dobila je pravo suditi u crkvenim pitanjima. Tako je kralj zapravo stekao nadzor nad Crkvom u Francuskoj. Sljedeće godine je u Noyonu sklopljen mir između Francuske i Španjolske. Njime je potvrđena trenutačna francuska prevlast na Apeninskom poluotoku. Novi španjolski kralj Karlo Habsburški (1516.-1556.) priznao je francusku vlast nad Milanom, a zauzvrat je dogovoren brak između njega i jednogodišnje francuske princeze Louise, na koju je njezin otac prenio prava na Napuljsko Kraljevstvo. Do toga braka nikada neće doći. François i

⁹ Paul F. Grendler, *Encyclopedia of the Renaissance : volume 2*, Charles Scribner's sons, New York 1999., str. 435.

Karlo će postati smrtni neprijatelj, a suparništvo dviju europskih velesila obilježit će prvu polovicu 16. stoljeća.¹⁰

2.2. Sukob s Karlom V.

Karlo Habsburški na španjolsko prijestolje dolazi poslije smrti Ferdinanda Katoličkog 1516. godine. U to je vrijeme Španjolska bila jedna od najmoćnijih država u Europi, zahvaljujući ponajprije vojnim uspjesima i otkriću Amerike, koja je skrivala neizmjerena bogatstva. Karlova majka bila je kći Ferdinanda Katoličkog, a otac austrijski nadvojvoda. Karlov otac umro je prije njegova rođenja, a majka je potom poludjela te je u povijesti ostala zapamćena kao Ivana Luda. Karlo je tako zavladao Španjolskom, uključujući njezine posjede u Americi i na Apeninskom poluotoku - Sardiniju, Siciliju i Napulj, te Flandrijom, Zeelandijom, Holandijom i Artoisom. Poslije smrti cara Maksimilijana 1519. godine Karlo je dobio i habsburšku krunu. Tako je postao najmoćniji vladar Europe i velika prijetnja francuskom kralju.¹¹ Njihovo suparništvo se osobito zaoštrilo uoči izbora novoga vladara Svetoga Rimskoga Carstva. Njega je biralo sedam birača: kralj Češke, falčki izborni knez, vojvoda od Saske, mark-grof od Brandenburga i nadbiskupi Mainza, Trier i Kölna. Kada je car Maksimilijan 1519. godine umro, došlo je do velike pomutnje i nadmetanja. Osim španjolskog i francuskog kralja, kandidat je bio i engleski kralj Henrik VIII. (1509.-1547.). Papa je podržao francuskog kralja. Iako se prikazivao kao vlasnik neiscrpna bogatstva, François je u stvarnosti bio prisiljen pozajmivati novac od svojih podanika i prodavati položaje i posjede kako bi namaknuo novac za mito izbornicima. Karlovi ljudi su širili veliku antifrancusku propagandu, nastojeći i na taj način utjecati na rezultat izbora. Na kraju je presudilo zlato bankara Fuggera, kojima je Karlo podmitio izborne knezove. U lipnju 1519. godine, nakon nekoliko dana zasjedanja, izbornici su ga jednoglasno izabrali za novoga cara Karla V. (1519.-1556.). Bio je to veliki Françoisov poraz.¹² Sve je vodilo prema sukobu dviju europskih velesila. Karlo je raspolagao ogromnom vojnom i ekonomskom silom. Jezgru njegove vojske predstavljali su Španjolci, među kojima su se isticali kastiljski pješaci za koje se kaže da su se mogli mjeriti sa glasovitim švicarskim vojnicima. Na raspolaganju su mu bili i njemački plaćenici. Osim pješaštva, Karlo je imao i snažnu vojnu pomorsku flotu. Njegova ekonomska moć dolazila je iz više izvora. Pripadali su mu zlato i srebro iz Amerika, nadzor nad izvozom žita sa Sicilije, financijska podrška flamanskih banaka i bogatih njemačkih obitelji, među kojima su se osobito isticale bankarske obitelji Welser i Fugger. Uz vojnu i ekonomsku moć, njegov

¹⁰ *Povijest 8*, str. 180.-185.

¹¹ S. Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba*, str. 14.-15.

¹² *Ilustrovana istorija sveta tom 2*, str. 271.

politički utjecaj su dodatno učvrstili međunarodni politički savezi nastali kao posljedica habsburške politike sklapanja brakova. Njegove sestre bile su udane za portugalskog, danskog i ugarskog kralja. Za Karla je još značajnije bilo to što je njegova teta Katarina Aragonska bila udana za engleskog kralja Henrika VIII. No ovo moćno carstvo imalo je i svoje slabe strane. Najveći je problem bio taj što carstvo nije bilo nimalo homogeno. Različite države koje su ga tvorile imale su svoje vlastite interese, koji su se nerijetko međusobno sukobljavali. O tome najbolje svjedoči pobuna comunerosa u Kastiliji. Kada je Karlo napustio Španjolsku da preuzme carsku krunu, izbila je pobuna žitelja kastilijskih komuna protiv namjesnika koji nije htio poštovati njihove povlastice te iskorištavanja od strane flamanskih dužnosnika. Buna je silom ugušena, no ona je uspjela jasno razotkriti postojanje različitih interesa unutar ogromnog carstva. Nadalje, širenje protestantizma u Njemačkoj podijelilo je tu zemlju na dva suprotstavljena dijela, što je bio veliki problem za očuvanje stabilnosti carstva. Karlo je uskoro dobio i novoga velikoga vanjskog neprijatelja - Osmanlije, koji su sve više napadali istočne granice njegove carstva. François I. nije imao takvih problema. Francuska je bila jedinstvena država na čelu sa snažnim kraljem koji se oslanjao na podršku građanskog staleža. François je na raspolaganju imao vrhunsko topništvo i vrlo dobru konjicu, te je mogao platiti švicarske vojnike da se bore za njega.¹³

Francuski kralj, svjestan opasnosti koja mu je prijetila od Španjolske, nestrpljivo je pratio događanja u Europi. Nakon što je Karlo otputovao da bude okrunjen za cara, u Kastiliji je izbila pobuna comunerosa. Bio je to trenutak koji je François čekao. Odlučio je intervenirati u korist Henrika Alberta kojem je Ferdinand Katolički oduzeo kraljevstvo Navarru. S njegovim upadom u to kraljevstvo započinje dugotrajni rat dviju europskih velesila. Papa je ispočetka podupirao Francuze, dok su Englezi, unatoč španjolskom nagovaranju, inzistirali na svojoj neutralnosti. Međutim, Španjolci su žestoko uzvratili i uspjeli su zaustaviti francuske snage. Rat se potom premjestio u Italiju. Papa, engleski kralj i car sklapaju savez protiv francuskog kralja te carsko-papinska vojska osvaja Milano, gdje na vlast postavljaju Franju II. (1521.-1535.), sina Ludovica Mora. U prosincu 1521. godine umire Lav X, a novi papa postaje Adrijan Utrechtski, koji uzima ime Adrijan VI. (1522.-1523.). Njegov izbor izazvao je veliko nezadovoljstvo u Francuskoj, budući da je on bio mentor Karla V. i vladao je kao njegov namjesnik u Španjolskoj kada je izbila pobuna comunerosa. Francuzi su pokušali ponovno osvojiti Milano, ali su njihove snage poražene kod Bicoce 1522. godine.¹⁴ Sada je Engleska odlučila i službeno objaviti rat

¹³ S. Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba*, str. 33., 34.

¹⁴ *Povijest* 8, str. 446., 447.

Francuskoj te je napala Pikardiju. Težak položaj François I. dodatno je pogoršala izdaja glavnog zapovjednika njegove vojske Charlesa Bourbonnskog. Charles Bourbonnski se kao vojni zapovjednik istaknuo već u bitki kod Marignana. Imenovan je *konetablom* Francuske, što je značilo da se nalazio na samome vrhu vojne hijerarhije. Po ustaljenom običaju, on je trebao biti imenovan zapovjednikom francuske prethodnice u ratu. Međutim, 1521. godine François I. je odlučio postaviti drugu osobu na tu funkciju. Iste godine kralj je Charlesu pokušao oduzeti nasljedna prava, nakon čega je on odlučio stupiti u pregovore s kraljevim neprijateljem. Obvezao se da će svrgnuti kralja u zamjenu za ruku jedne od sestara Karla V. Zavjera je otkrivena i Charles je bio prisiljen pobjeći u Italiju da spasi vlastiti život. U srpnju 1524. godine Charles Bourbonnski je vodio carsku vojsku u invaziju na Provansu. Zauzeli su sva francuska uporišta osim Marseillea, kojega su bezuspješno opsjedali. Kada je francuski kralj s vojskom krenuo na Avignon, Charles je shvatio da će mu sve veze biti presječene te se odmah povukao iz Provanse koja je ponovno vraćena pod francusku vlast. Neuspjeh španjolskog napada François I. je vješto iskoristio i krenuo u novi pohod na Italiju. Njegove snage su opsjele Paviju, drugi najveći grad Milanskog Vojvodstva. Španjolski kralj poslao je svoje trupe u pomoć Paviji te su one izvršile iznenadni napad na francuske snage. Tada su branitelji Pavije izašli iz grada te su Francuzi bili prisiljeni istodobno se boriti na dva fronta. Budući je konj pod njim ubijen, neprijateljske snage su savladale i zarobile francuskog kralja. U bitci kod Pavije poginulo je oko osam tisuća Francuza, među kojima brojni uglednici, što je predstavljalo najveći masakr francuskog plemstva poslije Stogodišnjeg rata (1337.-1453.). Na drugoj strani žrtava je bilo znatno manje - oko sedam stotina. Situacija u kojoj se našao François I. bila je izuzetno teška. Karlo V. bio je u prilici da iskorijeni vladajuću dinastiju i nametne Francuzima stranoga vladara. Međutim, on sam je bio oslabljen mnogobrojnim problemima unutar svojega carstva. Njemačkom se širila protestantska reformacija i došlo je do velikih pobuna i izbijanja Seljačkog rata (1524.-1525.). U Italiji je pak došlo do raspada carske vojske. Trupe koje nisu redovito dobivale plaću odale su se pljački i odbijale slušati svoje zapovjednike.¹⁵ K tome treba dodati i osmansku prijetnju. Očajnički nastojeći izvući svoga sina iz zarobljeništva, majka François I. Louisa Savojska za pomoć se obratila Osmanlijama. Strah od dominacije Svetog Rimskog Carstva nad Europom povezo je dvije vrlo različite države. Sultan Sulejman Veličanstveni (1520.-1566.) počinje se pripremati za veliki pohod na Ugarsku.¹⁶ Sagledavši sve opcije, Karlo V. se odlučio na pregovore sa Françoisom I. Francuski kralj je bio prisiljen prihvatiti teške uvjete kako bi povratio vlastitu slobodu. Dana 14. siječnja 1526. potpisan je Madridski ugovor prema kojemu se François

¹⁵ *Ilustrovana istorija sveta tom 2*, str. 272.

¹⁶ Halil Inalcik, *Osmansko carstvo: klasično doba 1300.-1600.*, Srednja Europa, Zagreb 2002., str. 41.

odrekao svojih prava na Milansko Vojvodstvo, zahtjeva za kraljevstvo Napulja i Burgundije, te je pristao caru kao taoce predati svoje starije sinove.¹⁷

2.3. Rat Lige iz Cognaca (1526.-1530.)

Čim je oslobođen, François je jasno dao do znanja da ne namjerava ispuniti navedena obećanja. Naprotiv, počeo je s pripremama za rat sa Karlom. Organizirana je Liga iz Cognaca, u kojoj su se uz Francusku nalazile i Mletačka Republika, Milansko Vojvodstvo, Firenca i Papinska Država na čelu s Klementom VII. (1523.-1534.). Pokušaji da se Liga proširi i na Englesku nisu uspjeli. Primarni cilj Lige bio je napasti cara i osloboditi Napulj od njegove vlasti. Međutim, poteškoće u unutarnjem funkcioniranju lige omogućile su Karlu V. da organizira svoju vojsku i dovede pojačanja iz Njemačke i Španjolske. Karlo V. potom pokreće veliku ofenzivu. Njegovoj vojsci na Apeninskom poluotoku priključio se veliki broj njemačkih plaćenika na čelu s tirolskim vitezom Georgom von Frundsbergom. Kada su ujedinjeni krenuli na Rim, u gradu je zavladao panika. Situaciju su dodatno otežavali i upadi vojske španjolskih saveznika obitelji Colonna. Situacija je eskalirala kada je Frundsberg umro od kapi. Carska vojska koja je bila neredovito plaćana nezaustavljivo je napredovala prema Rimu, ne slušajući više svoje vojskovođe i misleći jedino na plijen koji je ondje čeka. Na čelu obrane grada Rima nalazio se Renzo da Ceri, kojem je na raspolaganju bio samo mali broj vojnika. Katastrofa je bila neizbježna.¹⁸ Papa je pokušao podmititi vojnike da odustanu od napada, ali njihovi zahtjevi su bili preveliki. Napad na grad započeo je 6. svibnja 1527. Kako je jedna od prvih žrtava bio vojvoda Charles Bourbonški, smrtno pogođen dok se penjao preko gradskih bedema, carska vojska ostala je bez zapovjednika, što je izazvalo totalan kaos. Vojska je pregazila grad poput lavine i upustila se u divljanje koje je potrajalo više od tjedan dana. Vojnici, koji su bili luteranske vjeroispovijesti, sa zadovoljstvom su pljačkali i uništavali središte katoličanstva. Ubijali su, mučili, palili i pljačkali. Njihovo je ponašanje zgrozilo čitav kršćanski svijet. U samo dvije rimske četvrti 11800 trupala je pokopano ili bačeno u rijeku Tiber. Točan broj žrtava tijekom čitave pljačke nije poznat. Materijalna šteta procijenjena je na deset milijuna zlatnih dukata. Sikstinska kapela korištena je kao štala za konje. Papa, kardinali i nekoliko tisuća građana uspjeli su se spasiti sklonivši se u Anđeosku tvrđavu.¹⁹ Ovaj događaj, u povijesti zapamćen kao *Sacco di Roma* (Pljačka Rima), mnogi su suvremenici doživjeli kao božansku kaznu u korupciju i dekadenciju ogrezloj Katoličkoj Crkvi. U Firenci, domovini tadašnjeg pape,

¹⁷ *Povijest 8*, str. 450.

¹⁸ Isto, str. 450.-452.

¹⁹ *Ilustrovana istorija sveta tom 2*, str. 274.

na vijest o događajima u Rimu vladajuća obitelj Medici je protjerana iz grada i ponovno je uspostavljena republika. Gradom je zavladao atmosfera duhovne obnove kao u vremenima propovjednika Savonarole. Isus Krist ponovno je proglašen kraljem Firence.²⁰

François I. potpisuje sporazum s Engleskom i ponovno pokreće invaziju na Italiju. Vojska predvođena iskusnim generalom Lautrecom prodire u Lombardiju i zauzima grad Paviju. Potom kreću na Napulj, koji je i bio glavni cilj kampanje, jer bez njega kralj nije mogao imati nadzor nad čitavom Italijom. Godine 1528. Francuzi su bili pred vratima grada. No, tada je sve pošlo po zlu.²¹ Izbijanje kuge odnosi živote mnogih francuskih vojnika. Zapovjednik genovske flote, admiral Andrea Doria, napušta službu francuskog kralja i stavlja svoju moćnu flotu na raspolaganje caru. Nakon neuspjele opsade Napulja, uslijedio je poraz u bitci kod Landriana u sjevernoj Italiji.²²

Rat završava zahvaljujući posredovanju dviju dama, Louise Savojske, majke François I. i regentice Nizozemske Margarete Habsburške, tete Karla V., koje dogovaraju sklapanje mira u Cambraiju, zbog čega će on ostati zapamćen i kao "mir dviju dama". Prema tom sporazumu, potpisanom u kolovozu 1529. godine, Karlo V. se odrekao pretenzija na Burgundiju i oslobodio sinove francuskoga kralja, koje je držao kao taoce još od potpisivanja Madridskog ugovora. Francuski se kralj zauzvrat morao odreći svih svojih prava i potraživanja na Apeninskom poluotoku. Tako je Cambraiskim sporazumom Karlo V. postao stvarni gospodar Apeninskog poluotoka. S druge strane, francuski kralj je uspio sačuvati teritorijalnu cjelovitost svoje zemlje.²³ Jedna od odredbi ugovora bila je sklapanje braka između François I., koji je u međuvremenu postao udovac, s Karlovom sestrom Elenorom od Austrije. Brak nije bio osobito sretan. François, kojega je pratio glas velikoga zavodnika, imao je mnoštvo ljubavnica. Među njima najpoznatija je bila Anne de Pisseleu, vojvotkinja od Étampesa, koja je poslije 1532. godine imala velik utjecaj na francusku politiku.²⁴ Još prije sporazuma sa Françoisom I., car je sklopio sporazum u Barceloni s papom Klementom VII. Karlo je obećao vratiti papi sva nedavno izgubljena područja. Također se obvezao da će u Firencu na vlast postaviti papinog nećaka Alessandra Medicija (1532.-1537.), kojemu će za ženu dati svoju vanbračnu kći Margaretu. Zauzvrat mu je papa priznao investituru Napuljskog Kraljevstva, omogućio njegovoj vojsci slobodan prolaz i pristao da ga okruni za cara u Italiji. Na kongresu u Bologni 1530. godine papa

²⁰ Giuliano Procacci, *Povijest Talijana*, Barbat, Zagreb 1996., str. 91., 92

²¹ *Povijest 8*, str. 455.

²² *Ilustrovana istorija sveta tom 2*, str. 274.

²³ *Povijest 8*, str. 457.

²⁴ P. F. Grendler, *Encyclopedia of the Renaissance : volume 2*, str. 435.

kruni Karla kao habsburškog cara i talijanskog kralja. Karlo je tako postao posljednji vladar Svetog Rimskog Carstva kojeg je okrunio papa. Iste je godine, nakon borbi i opsade grada, carska vojska osvojila Firencu i vratila na vlast obitelj Medici.²⁵

2.4. Vjerska pitanja, savez s Osmanlijama i prodor u Novi svijet

Cambraiski sporazum ipak nije ugasio težnju François I. za Milanom. Taj mu je grad bio jako bitan zbog svojega strateškog položaja. U to su vrijeme u Europi, a osobito u Njemačkoj bila vrlo aktualna vjerska pitanja. Pokušaji mirenja između katolika i protestanata nisu uspjeli. Kada se 1532. godine car vratio u Španjolsku, njemački luteranski kneževi iskoristili su njegovu odsutnost i počeli pregovore sa Françoisom I. On se tajno sastao s Philipom od Hessea (1509.-1567.), jednim od najutjecajnijih protestantskih vladara, i donirao mu novac kako bi mogao na vlast vratiti vojvodu Ulricha od Württemberga, svrgnutog sa položaja od strane Habsburgovaca. Ipak, strah od turske opasnosti i činjenica da je francuski kralj progonio protestante u vlastitoj zemlji, na kraju su bili jači od nezadovoljstva kneževa te u tom trenutku ipak nije došlo do sklapanja saveza usmjerenog protiv Karla V.²⁶

Protestantizam se u prvoj polovici 16. stoljeća proširio i u Francusku, gdje su njegovi sljedbenici bili poznati i kao hugenoti. François, pod utjecajem svoje sestre Marguerite, isprva je bio poprilično tolerantan prema njima. Iako je službeno osuđivao protestantsku herezu, istovremeno je štitio neke od istaknutih protestantskih učenjaka poput Jacquesa Lefèvrea d'Étaplesa. Ali kraljevo se raspoloženje drastično promijenilo nakon *Affaire des Placards* u listopadu 1534. godine, kada su se plakati s anti-katoličkim sadržajem pojavili u nekoliko francuskih gradova, pa čak i na vratima kraljeve odaje u dvorcu Amboise. Ovaj incident je šokirao francusku javnost.²⁷ Nakon toga kralj je podržao represivne mjere protiv protestanata koje su pokrenuli Parlament i Sorbonne. To je naštetilo njegovome ugledu među njemačkim protestantima. Desetljeće kasnije, 1545. godine, François je naredio masakr buntovnih Valdenza u gradu Mérindolu.²⁸

Pripremajući se za novi rat s Karlom V., francuski je kralj ponovno stupio u kontakt sa sultanom Sulejmanom Veličanstvenim, čija je vojska ugrožavala habsburške zemlje i čak dvaput neuspješno pokušavala osvojiti Beč. No, do sklapanja saveza neće doći sve do careve intervencije na Sredozemlju. Naime, Karlo V. je odlučio uzvratiti na sve češće provale čuvenog

²⁵ S. Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba*, str. 38.-39.

²⁶ *Ilustrovana istorija sveta tom 2*, str. 277.

²⁷ Jean Carpentier, *Povijest Francuske*, Barbat, Zagreb 1999., str. 131.

²⁸ P. F. Grendler, *Encyclopedia of the Renaissance : volume 2*, str. 437.

sjevernoafričkog gusara Barbarosse, kapetana osmanske flote i gospodara Alžira, pa je 1535. godine s velikom flotom krenuo na Tunis, njegovo najjače uporište. Napad je bio vrlo uspješan, Tunis i neprijateljska flota pali su u ruke cara, a kršćanski zarobljenici su oslobođeni. To je razbjescilo sultana koji je odlučio konačno prihvatiti prijedloge francuskoga kralja.²⁹ Tako je 1536. godine sklopljen formalni savez između Sulejmana Veličanstvenog i François I. usmjeren protiv Karla V. Francuzima je tada omogućena slobodna trgovina sa Osmanskim Carstvom. Pojedini savezništva bili su držani u strogoj tajnosti. Car je vješto iskoristio savez njegovog protivnika s velesilom koja se smatrala velikom opasnošću po kršćanstvo za antifrancusku propagandu u zapadnom kršćanskom svijetu.³⁰ Prilika za zajedničko djelovanje pružila se nakon smrti milanskog vojvode Francesca II. Sforze. On nije imao zakonitih nasljednika, pa se ponovno rasplamsao stari sukob između cara i francuskog kralja. François nije htio izravno napasti Milano, pa je umjesto toga zauzeo Savojsko Vojvodstvo, kojim je vladao carev rođak Karlo III., nadajući se da će kasnije ishoditi zamjenu osvojenog područja za ono milansko. Car je uzvratio izravno napavši Francusku. S vojskom je provalio u Provansu i Pikardiju, no Francuzi su pružili odlučan otpor i njegov pohod je završio neuspješno.³¹

Dok su Francuzi ratovali na sjeveru, Osmanlije su se pripremili za rat na jugu. Osmanska vojska se skupila u Albaniji i napala luke pod kontrolom Mlečana, koji su u ovom ratu pristali uz cara. Na Krfu su se Osmanlije i Francuzi zajedno borili, ali nisu uspjeli zauzeti otok.³² Zalaganjem pape Pavla III. (1534.-1549.), zabrinutog zbog osmanlijske prijetnje i razdora među kršćanima, došlo je do potpisivanja primirja u Nici 18. lipnja 1538. Primirjem je potvrđen *status quo*: caru je priznata vlast nad Milanom, dok je francuski kralj zadržao Savoju i Pijemont. Ovim primirjem, potpisanim na deset godina, nijedna strana nije bila zadovoljna. Ubrzo nakon toga dvojica vladara susrela su se u Aigues-Mortesu i u prijateljskom tonu izrazili nadu u konačni završetak sukoba. Ipak, njihovu neprijateljstvu nije se nazirao kraj. François I. nije se mogao odreći milanskog područja, a Karlo V. nije htio prepustiti taj teritorij bez borbe, iako je bio pritisnut unutrašnjim problemima Carstva i osmanlijskom opasnošću. Krajem 1540. godine car je pripojio Milano Carstvu te ondje postavio svoga sina Filipa na vlast, čime su se ugasile sve nade francuskoga kralja da će diplomatskim putem dobiti toliko željeno milansko područje. François zato obnavlja savez s Osmanlijama i sklapa nove saveze s Danskom, Švedskom te Škotskom. Potonji mu je bio od izuzetnog značaja budući da je engleski kralj Henrik VII. nakon sklapanja

²⁹ *Povijest 8*, str. 466.

³⁰ H. Inalcik, *Osmansko carstvo*, str. 42.

³¹ *Povijest 8*, str. 466.-468.

³² H. Inalcik, *Osmansko carstvo*, str. 42.

sporazuma s carem predstavljao veliku opasnost po Francusku. Tako 1542. godine dolazi do obnavljanja sukoba. Ratna sreća isprva je bila naklonjenija francuskoj strani, no to se ubrzo mijenja. Engleski kralj porazio je Škote te napao Francusku i zauzeo Boulogne. Car je pak započeo snažnu protuofenzivu u kojoj je čak došao do Pariza, koji su Francuzi jedva obranili. Kako su cara mučili financijski problemi, slab odaziv protestantskih kneževa te osmanlijska prijetnja, odlučio je prihvatiti pomirenje koje mu je François ponudio. Mir je potpisan 18. rujna u Crépyju. On je, kao i primirje u Nici, potvrdio *status quo*, s jednom iznimkom- car se obvezao da će Milano dati u miraz svojoj unuci koja se trebala udati za francuskog princa Karla. Kada je godinu dana kasnije mladi princ umro, iščezla je svaka nada da će milansko područje jednoga dana postati francusko. Car se vratio svojim ranijim namjerama i učvrstio vlast svoga sina Filipa nad tim područjem. François I. umro je 1547. godine, ne ostvarivši svoj san da trajno zavlada Milanskim Vojvodstvom.³³

Za vladavine François I. udareni su temelji francuskog kolonijalnog carstva, koje će u budućnosti postati jedno od najvećih na svijetu. On je poslao pomorce u istraživanje Sjeverne Amerike. Prvi od njih je bio Giovanni Verrazzano, rodом iz malog mjesta blizu Firence, koji je 1524. godine oplovio istočnu obalu između Floride i rta Cod te istražio ušće rijeke Hudson. Drugi istraživač, čija su se otkrića pokazala vrlo važnim za Francusku, bio je Jacques Cartier. On je 1534. i 1535./1536. godine predvodio francusku ekspediciju u istraživanje današnje Kanade. Tijekom ovih dviju plovidbi istražio je obale Newfoundlanda i Labradora te rijeku St. Lawrence sve do brzica Lachine iznad današnjeg grada Montreala. Cartier je još jednom krenuo na putovanje u Sjevernu Ameriku, ali ovaj put vođa ekspedicije je bio Jean-François de Roberval, istaknuti hugenot. Tada je osnovano i prvo francusko naselje u Sjevernoj Americi. Međutim, ono nije imalo nikakve šanse za opstanak, jednako kao ni francuska naselja na Floridi osnovana šezdesetih godina 16. stoljeća pod vodstvom Jeana Ribaulta i Laudonnière. Ionako slab interes matične države da im pomogne potpuno je zamro nakon ubojstva Gasparda Colignyja, koji je pomagao iseljavanje hugenota. Do obnove interesa za sjevernoamerički teritorij i provođenja prve planske kolonijalne politike u Francuskoj dolazi tek za vrijeme kardinala Richelieua.³⁴

³³ *Povijest* 8, str. 468.-470.

³⁴ *Velika ilustrirana povijest svijeta sv.12: 1600-1714* (skupina autora), Otokar Keršovani, Rijeka, 1977., str. 5529.

3. Henri II. i završetak Talijanskih ratova

3.1. Početak vladavine i Posljednji talijanski rat

Henri II. (1547.-1559.) rodio se kao drugi sin Françoisa i njegove prve supruge Claude, kćerke Louisa XII. Prema odredbama Madridskog ugovora iz 1526. godine, koje je njegov otac morao potpisati da bi ponovno zadobio svoju slobodu nakon zarobljavanja u bitki kod Pavije, tada sedmogodišnji Henri i njegov stariji brat poslani su kao taoci u Španjolsku. Tamo su ostali četiri godine. Henri je bio nezadovoljan načinom na koji su se Španjolci odnosili prema njemu pa je gajio neprijateljstvo prema caru, ali i prema vlastitom ocu. Kako bi se povezao s papom Klementom VII., François je dogovorio brak svoga sina s papinom rođakinjom Katarinom Medici. Brak nije bio sretan. Kako je papa uskoro umro, brak je izgubio svaki politički značaj. Nadalje, u prvih deset godina braka Katarina nije rodila nijedno dijete, što je bilo zabrinjavajuće. Par je na kraju ipak dobio mnoštvo djece, od kojih je sedmero preživjelo djetinjstvo. Ali ono što je zapravo imalo presudan utjecaj na njihov brak bili su Henrijevi osjećaji prema njegovoj ljubavnici Diane de Pointiers, koju je strastveno volio sve do svoje smrti. Kada je njegov stariji brat 1536. godine neočekivano umro, Henri je postao francuski prijestolonasljednik. Na tron se uspinje 1547. godine, nakon očeve smrti. Oko sebe je okupio uzak krug najbližih suradnika koji su činili *konetabl* Anne de Montmorency, François de Guise, kardinal Jean de Lorraine i maršal Jacques d'Albon de Saint-André. Uz navedene, velik utjecaj na njegovu politiku imala je i Diane de Pointiers.³⁵

Među kraljevim savjetnicima odvijala se prava borba za moć. Obitelji Guise i Montmorency bile su žestoki suparnici. Anne de Montmorency, istaknuti vojni zapovjednik koji je pao u nemilost za vladavine François I., nakon Henrijeva dolaska na vlast opet se uzdigao do ogromne moći. Utjecajni su bili i njegovi nećaci: francuski admiral Gaspard de Coligny, kardinal Châtillona Odet de Coligny i general pješaštva François d'Andelot de Coligny. S druge strane, i obitelj Guise je držala visoke pozicije u vojsci i crkvi. François de Guise proslavio se mnogim vojnim pobjedama i smatran je najboljim ratnikom svog vremena. Njegov brat, kardinal Jean de Lorraine stekao je vlast nad toliko mnogo episkopija i opatija, da su se njegovi suvremenici zgražali nad time. No treba istaknuti i da je kardinal bio vrlo inteligentna osoba i sposoban političar, a k tomu se isticao i neporočnim životom. Njihova moć se još više povećala kada se

³⁵ P. F. Grendler, *Encyclopedia of the Renaissance : volume 2*, str. 132.

njihova rođakinja Marija Stuart udala za francuskog prijestolonasljednika.³⁶

Iako se isprva činilo da će zapostaviti talijansko područje u korist prodora prema Njemačkoj, Henri II. je ipak nastavio voditi ratove u Italiji. Novi sukob buknuo je 1551. godine nakon sklapanja saveza između kralja i vladara Parme Ottavija Farnesea (1547.-1586.), koji se borio s carem oko očuvanja svoje vlasti. Kako se vojnim putem nije odlučio pobjednik, car je popustio i priznao Farneseu vlast nad Parmom. No francusko-španjolski rat se nastavlja.³⁷ Henri nastavlja očevu politiku surađivanja s njemačkim protestantskim kneževima. Nakon velike pobjede Karla V. kod Mühlberga 1547. godine oni ionako nisu imali puno izbora. Tako je 1552. godine došlo do sklapanja ugovora u Chambordu, kojim se Henri obvezao da će radi obrane njemačkih sloboda poslati svoju vojsku na Rajnu. Zauzvrat smije preuzeti, u ulozi carskog namjesnika, biskupije Metz, Toul i Verdun na području Lorraine. Iako je kralj zauzeo biskupije, svoje obaveze prema knezovima nije ispunio - njegova vojska nije stigla na Rajnu. Karlo V. je nekoliko mjeseci kasnije pokušao ponovno preuzeti Metz, no branitelji grada koje je predvodio François de Guise nanijeli su mu težak poraz. Francuzi su tako uspjeli obraniti zauzeta područja.³⁸ S druge strane, Talijani sve više izražavaju svoje nezadovoljstvo španjolskom vladavinom što u mnogim gradovima prerasta u otvorene pobune. U Sieni su građani istjerali Španjolce i pozvali Francuze u pomoć. Henri tada šalje jedan odred na čelu sa firentinskim disidentom Pietrom Strozijem. Na to je reagirao vladar Firence Cosimo I. Medici (1537.-1569.), sluteći da iza toga stoji plan rušenja njega sa vlasti. Nakon dugog otpora, uspio je osvojiti grad 1555. godine. Henri je smatrao da će Francuska imati više koristi ako odustane od borbe za poluotok i usmjeri svoje snage prema Njemačkoj i drugim područjima. Stoga je 15. veljače 1556. potpisano petogodišnje primirje u Vaucellesu, kojim je potvrđena španjolska prevlast u Italiji, ali i ozakonjena Henrijeva osvajanja na području Lorraine.³⁹

3.2. Mir iz Cateau-Cambrésisa i novi problemi

Primirju je prethodio događaj koji je najviše doprinio konačnom završetku Talijanskih ratova i zauvijek promijenio europsku povijest. Karlo V. podijelio je svoje ogromno carstvo na dva dijela. Njegovom sinu Filipu II. (1556.-1598.) pripalo je Španjolsko Kraljevstvo s Nizozemskom, svim kolonijama u Americi te posjedima na Apeninskom poluotoku (Milano, Napulj, Siciliji, Sardinija), dok su njegovom bratu Ferdinandu I. pripale nasljedne zemlje Habsburgovaca i kruna Svetog Rimskog Carstva. Karlo se potom povlači u samostan u Kastilji,

³⁶ Edouard Perroy, *Istorija Francuske Knj. 1: Od najstarijeg vremena do 1774*, Prosvjeta, Beograd 1961., str. 313.

³⁷ *Povijest 8*, str. 471.-475.

³⁸ E. Perroy, *Istorija Francuske Knj. 1: Od najstarijeg vremena do 1774*, , str. 314.

³⁹ *Povijest 8*, str. 475.-477.

gdje je 1558. godine i umro. Njegovo se carstvo više nikada neće ujediniti. Bio je to konačni poraz srednjovjekovnog sna o univerzalnom carstvu koje će ujediniti čitav kršćanski svijet.

Za Francusku je raspad njezinog najvećeg neprijatelja predstavljao svojevrsnu pobjedu. Unatoč ogromnom pritisku, Francuska je ne samo preživjela Talijanske ratove, nego je i prouzročila raspad svog moćnog neprijatelja. Osim toga, Sveto Rimsko Carstvo će u budućnosti znatno manje ugrožavati Francusku, pa će ona biti pod manjim vanjskim pritiskom. Još jedna povoljna okolnost za Francuze bio je izbor napuljskog kardinala Giovannija Pietra Carafe, koji nije volio Španjolce, za novoga papu Pavla IV. (1555.-1559.). Zajedno oni pokreću novi rat protiv Španjolske, koja je na svojoj strani imala Englesku kojom je vladala supruga Filipa II. Marija Katolička (1553.-1558.). Francuzi su krenuli uspješno, no Emanuele Filiberto Savojski nanio im je težak poraz u bitki kod Saint Quentina. Potom je španjolska vojska napala Papinsku državu i prisilila papu da potpiše mir kojim se odriče svih svojih zahtjeva u srednjoj i južnoj Italiji. Sljedeće godine Henri II. je pobijedio Engleze i oduzeo im Calais, koji je bio pod engleskom vlašću od Stogodišnjeg rata.⁴⁰

Rat je iscrpio obje države, koje su se istodobno borile sa velikim financijskim teškoćama i širenjem protestantizma. Calvinizam se sve više širio Francuskom i Nizozemskoj, luteranstvo se ukorijenilo u dijelovima Njemačke i trajno podijelilo zemlju na dva dijela, a protestantska učenja su došla čak i u utvrde katoličanstva poput Italije ili Španjolske. Pritisnuti unutrašnjim problemima, oba vladara se odlučuju na prekid sukoba. Nakon dugotrajnih pregovora, Henri II. i Filip II. potpisuju 3. travnja 1559. mir u Cateau-Cambrésisu. Ovaj mir označava konačni završetak Talijanskih ratova. Političko i teritorijalno uređenje Apeninskog poluotoka osigurano ovim mirom očuvat će se sve do početka 18. stoljeća. Španjolska je definitivno postala gospodarica poluotoka. Čak i one države koje nisu bile pod direktnom španjolskom vlašću, bile su onemogućene provoditi samostalnu politiku. Vojvodstvo Firence je dobilo Sienu, ali je Španjolska pripojila bivše sienske utvrde na obali Tirenskog mora, te od njih stvorila "državu garnizona". Vojvodstvo Mantove dobilo je Monferrat. Ottaviju Farneseu priznata je vlast nad Parmom i Piacenzom, ali uz prisustvo jednog španjolskog garnizona na vlastitom teritoriju. Francuska je prepustila Savoj i Pijemont Emanuelu Filibertu Savojskom, sinu svrgnutoga savojskog vojvode, ali je sljedeće tri godine imala pravo nadzora nad pet pijemontskih utvrda (Torino, Chivasso, Chieri, Pinerolo, Villanova i d'Asti). Također je morala vratiti Korziku pod vlast Genove. Jedini teritorij koji je Francuska zadržala u Italiji bio je mali markizat Saluzzo. Od

⁴⁰ S. Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba*, str. 44., 45.

Italije za Francusku je znatno važnije bilo dobivanje Calaisa i priznavanje vlasti nad biskupijama Metz, Toul i Verdun. Time počinje dug proces ujedinjavanja nacionalnog teritorija i stvaranja Francuske kakvu je danas poznajemo.⁴¹

Dok se nakon potpisivanja mira situacija za Francusku na vanjskom planu poboljšala, stanje unutar same države ubrzano je postajalo sve napetije. Opresija protestanata, započeta za vrijeme njegova oca, intenzivirala se tijekom vladavine Henrija II. Unatoč tome protestantizam, najviše u formi kalvinizma, sve se više širi. Središta kalvinizma u Francuskoj bili su Normandija, Poitou i Languedoc, no vjernika je bilo i u skoro svim ostalim pokrajinama, poglavito među plemstvom i seljaštvom. Potkraj svibnja 1559. godine u Parizu se održao prvi nacionalni sinod reformirane crkve. Ecouenskim ediktom, izdanim 2. lipnja iste godine, kralj se obrušava na protestante i šalje povjerenike u sve pokrajine kako bi osigurao njegovo provođenje. Dana 30. lipnja Henri II. je smrtno ranjen prilikom sudjelovanja na jednom turniru. Umro je deset dana kasnije.⁴²

⁴¹ *Povijest* 8, str. 479.-481.

⁴² J. Carpentier, *Povijest Francuske*, str. 131., 132.

4. Jačanje kraljevske vlasti

4.1. Kraljevska moć i njene granice

Francuska za vladavine François I. i Henrija II. nije istinski bila apsolutna monarhija, ali se nalazila na dobrom putu na to postane. Upravo je za njihove vladavine kraljevska vlast znatno ojačala. Kralj se nalazio na vrhu feudalne piramide. Činom krunidbe u katedrali u Reimsu on steče i vjerski legitimitet svoje vlasti. Smatralo se da se iznad kralja nalazi samo Bog, kojemu je jedino bio odgovoran za svoja djela. Kralj je morao poštivati osnovne zakone kraljevstva, koji su ustvari proizlazili iz običajnog prava, kao što su zakon o nasljeđivanju prijestolja prema pravu prvorođenog ili zakon o neotuđivosti kraljevskog posjeda. Kralj je imao obveze i prema svojim podanicima. Njegova je vlast bila ograničena veličinom kraljevstva i slabom komunikacijom unutar njega, jakim lokalnim partikularizmima i postojanjem regionalnih jezika te nedovoljnim brojem kraljevih činovnika u udaljenijim dijelovima.⁴³

No, kraljeva je vlast bila ograničena i staleškom podjelom društva te djelovanjem posredničkih organa. Francusko je društvo bilo podijeljeno na tri staleža - svećenstvo, plemstvo i treći stalež. Kralju su tradicionalno najviše problema zadavali veliki feudalci. Iako je njihova politička moć bila slabija nego prije, oni su i dalje odlično kotirali. Postojanje institucije plemstva omogućavalo im je kontrolu nad seljačkim masama. Od posrednih institucija najznačajniji su bili generalni staleži, koji su ujedinjeni 1484. godine. Kralj je imao pravo sazvati ih i tražiti njihovo mišljenje, ali ništa ga nije na to obvezivalo. Poučeni negativnim iskustvima, François I. i Henri II. izbjegavali su ih sazivati. Umjesto toga 1527. godine je ujedinjena skupština najuglednijih ljudi. Kralj je računao da će njima lakše manipulirati. S provincijskim staležima, koji su postojali u samo nekim pokrajinama (Normandija, Burgundija, Bretanja, Languedoc, Provansa, Dauphiné), kralj je imao mnogo bolje odnose. Kralj je morao paziti i na povlastice dane gradovima. Gradovi, kojima su upravljala gradska vijeća, obavljali su poslove lokalne administracije. Osim toga, oni su mogli raspolagati vojskom i plaćati porez kralju. Upravo se u plaćanju poreza vide ograničenja kraljeve vlasti, jer kralj često nije mogao dobiti koliko je tražio od gradova. No, nitko nije pokušavati više ograničiti kraljevu vlast od parlamenta u Pariza, glavnog suda u Francuskoj. On je registrirao kraljeve proglase i naredbe, no mogao je dati svoje mišljenje i uložiti prigovore. Njegov je utjecaj bio najjači tijekom zarobljeništva kralja

⁴³ Isto, str. 127.

Françoisa, kada se parlament brinuo za red u Parizu i obranu sjeverne granice. Tada su čak uputili i prigovor kralju zbog njegove politike. Kralj je ipak vratio svu svoju moć poslije oslobađanja iz zarobljeništva.⁴⁴

4.2. Institucije i financije

Poslije kralja, najmoćnija osoba u kraljevstvu bio je kancelar. On je bio čuvar državnog pečata i šef magistrature te je upravljao sudbenim djelokrugom, administracijom i policijom. Glavno političko tijelo zvalo se Državni savjet. On se sastojao se od dva dijela. Unutarnji savjet bavio se upravnim i sudskim poslovima, dok se Uži savjet sastojao od tri do osam osoba koje su se bavile najvažnijim pitanjima u zemlji. Kralj je osobno odabirao članove savjeta. Za organiziranje sjednica i provedbu odluka Državnog savjeta bila su zadužena četiri kraljeva tajnika. Oni su 1547. godine postali upravitelji kraljevstva, a od 1559. godine imaju i titulu državnih tajnika. Za vladavine Françoisa I. kraljevstvu se pridružuju veliki feudalni posjedi. Kraljica Claude u brak s Françoisom donosi Bretanju, koja od 1532. godine i službeno postaje dio Francuske. Nakon izdaje Charlesa Bourbonnskog, kraljica majka preuzima Bourbonnais i Auvergne, a nakon njene smrti 1531. godine, oni prelaze pod vlast kralja. Tako su još jedino posjedi kuće Albret na jugozapadu zemlje ostali slobodni. Nove pokrajine kraljevstva su zadržale pokrajinske staleže te određene povlastice. Francusko je kraljevstvo bilo podijeljeno na gubernije ili namjesništva.⁴⁵ Na njihovom čelu su bili guverneri ili namjesnici, koji su imali vojne i administrativne ovlasti. Oni su dolazili iz redova visokog plemstva. Njihove su ovlasti smanjene 1542. godine, a sedam godina kasnije ta je funkcija ukinuta, osim u pograničnim pokrajinama. Guverneri su bili najznačajniji pripadnici skupine kraljevih izaslanika, jedne od dvije kategorije kraljevih agenata. Druga su kategorija bili kraljevi činovnici, koji su za svoj rad dobivali posjed. Krajem 15. stoljeća kraljevske se službe počinju naveliko prodavati, od čega država ostvaruje znatnu financijsku korist.⁴⁶ Središnja sudska institucija bio je parlament u Parizu, koji je bio nadležan za veliki dio teritorija. Za ostatak zemlje nadležni su bili parlamenti u Toulouseu, Grenobleu, Bordeauxu, Dijonu, Rouenu, a od 1554. godine i u Rennesu. Ispod parlamenata nalazili su se senešalati (sudovi u pokrajinama) te niže jurisdikcije, kao što su utvrde ili *vigueries*. Za uređenje sudbene djelatnosti osobito je značajan proglas iz Villers-Cotterêtsa, izdan 1539. godine. On je točno definirao što pripada pod civilnu, a što pod crkvenu jurisdikciju. Osim toga, njime se propisuje vođenje bilježaka o krštenjima i pogrebima i obvezna uporaba

⁴⁴ *Povijest 9: Počeci novog doba (16. stoljeće)* (skupina autora), Europapress Holding, Zagreb 2008., str. 348.-350.

⁴⁵ J. Carpentier, *Povijest Francuske*, str. 127., 128.

⁴⁶ *Povijest 9*, str. 352., 353.

francuskog umjesto do tada korištenog latinskog jezika. Henri II. proveo je značajnu reformu sudstva 1552. godine, kada je ustanovio šezdeset *présidiaux*, tj. prvostupanjskih sudova. Ova reforma, provedena prvenstveno zbog financijskih razloga, omogućila je postojanje posredne jurisdikcije između parlamenta i senešalata.⁴⁷

Crkva je u Francuskoj na temelju sporazuma iz 1438. godine uživala brojne povlastice. To se mijenja potpisivanjem konkordata iz Bolonje 1516. godine. Njime je određeno da kralj izabire biskupe i opate, dok im papa dodjeljuje duhovnu investituru. Tako je François I. pošlo za rukom staviti Crkvu pod svoju kontrolu. On je doduše bio obvezan boriti se protiv hereze, ali to je uistinu počeo raditi tek poslije *Affaire des placards* 1534. godine, kada su se plakati s anti-katoličkim sadržajem pojavili diljem Francuske, što je razbjesnilo francusku Crkvu i javnost.⁴⁸

Tijekom prve polovice 16. stoljeća vojna moć francuske monarhije se povećala. Plemići su bili dužni služiti kralju u slučaju rata, no on se više oslanjao na postrojbe skupljene u Francuskoj ili dovedene iz inozemstva. Regrutiranje inozemnih plaćenika olakšano je nakon sklapanja vječnog mira sa Švicarcima 1516. godine, poslije bitke kod Marignana. François I. je 1534. godine pokušao stvoriti narodnu vojsku, no taj je pokušaj uspio samo djelomično.⁴⁹

Financijski troškovi francuskih kraljeva bili su ogromni, najviše zahvaljujući uzdržavanju velikog i rastrošnog dvora te čestom vođenju skupih ratova. Kralju su na raspolaganju bili dvije vrste prihoda - redoviti i neredoviti. Redoviti prihodi, koji su dolazili od kraljevih imanja, činili su samo petinu resursa. Većinu neredovitih prihoda činili su porezi, koji su mogli biti izravni ili neizravni. Izravni porez nazivao se *taille*, i njemu su se često dodavali dodatni nameti. Svota, koju je određivalo kraljevsko vijeće, dijelila se na financijske okruge, a potom na niže administrativne jedinice. Kako su plemstvo, svećenstvo i većina gradova bili oslobođeni plaćanja *taillea*, seljaci su morali podnijeti sav teret. Iznos ovoga poreza znatno se povećao za vladavine Henrija II. Neizravni su porezi bili *aides* (nameti za trgovinu), *traites* (izvozne carine) te *gabelle* (solarina). Za vrijeme François I. i Henrija II. dolazi do velikih reformi u financijskom sektoru. Tako je 1523. godine osnovan Trésor de l'Épargne s ciljem centraliziranja svih prihoda, 1524. godine stvoren je poseban ured s ciljem ubiranja prihoda iz novootvorenih radnih mjesta, dok je 1542. godine broj okruga povećan s četiri na šesnaest, te je određeno da će se jedan dio njihovih prihoda iskoristiti za troškove pojedinog okruga, a ostatak ići u Trésor de l'Épargne. Najveći uspjeh kralja bilo je slamanje dominacije financijskih moćnika, od kojih je najznačajniji bio

⁴⁷ Isto, str. 353., 354.

⁴⁸ Isto, str. 356.

⁴⁹ Isto, str. 358.

Jacques de Beaune, koji je zbog svojih nečasnih poslova osuđen i smaknut 1527. godine. Kako svi ovi prihodi nisu bili dovoljni za podmirivanje sve većih troškova, oba se kralja odlučuju na uvođenje kredita. Oni su mogli biti dugoročni ili kratkoročni. Dugoročni krediti su realizirani u obliku gradskih renti, a kratkoročni neposrednom nagodbom s trgovcima. Za vrijeme Henrija II. dolazi do znatnog povećanja kreditnog sustava. Kraljev dug prema trgovcima 1553. godine iznosio je 1,500.000 zlatnih talira. Četiri godine kasnije, kralj nije više mogao isplaćivati svoje dugove. Upravo su ogromni dugovi i problemi u njihovom otplaćivanju bili jedan od razloga završetka talijanskih ratova i potpisivanja mira sa Filipom II., kojega su također mučili financijski problemi.⁵⁰

⁵⁰ Isto, str. 355., 356.

5. Kultura

5.1. Književnost

Veliki poticaj razvoju renesansne književnosti u Francuskoj dalo je otvaranje tiskare u sklopu Sorbonne 1470. godine. Dolazi do pojave velikog broja francuskih izdanja i prijevoda klasika, iz kojih francuski književnici crpe inspiraciju.⁵¹ Tijekom svog boravaka u Italiji, François je osobno upoznao tekovine talijanske renesanse. Uvjeren da će na taj način podići svoj ugled i ugled Francuske u svijetu, odlučio je presaditi ih u svoju zemlju. Veliku podršku u tome davala mu je njegova sestra Marguerite de Navarre, koja je baš poput svoga brata bila vrlo učena te se i osobno bavila književnošću. François se okružio učenjacima i umjetnicima, kojima je i pomagao. Tako je prenio kraljevsku biblioteku iz Fontainebleau u Pariz i dao je na korištenje intelektualcima. Također je otvorio i posebnu kraljevsku tiskaru. Na nagovor prijatelja Guillaumea Budéa, poznatog humanista, kralj 1530. godine osniva Collège Royal, današnji Collège de France. Ova je institucija bila od neizmjernog značaja za razvoj humanizma u Francuskoj. Ono što je Collège Royal činilo posebnim jest da je bila neovisna od pariškog sveučilišta (Sorbonne), koje je tada bilo pod kontrolom teologa, budući da je predavače plaćao sam kralj, a ne sveučilište. Posljedica toga bila je da je i njen nauk bio slobodan od crkvenoga. Predavali su se hebrejski, latinski i grčki jezik, a nastava je izvođena na nov, moderan način. Na Sorbonni se nastava, koja je bila svedena na teologiju, sastojala od rasprave o komentarima tekstova, dok se originalni tekstovi nisu ni čitali. Na novoj instituciji su se čitala i komentirala izvorna djela antičkih pisaca, kao što su Ciceron, Aristotel ili Sofoklo, i to na jeziku kojim su i napisana, sa željom što boljeg razumijevanja sadržaja i oblika. Zbog svojega pomaganja razvoju kulture u Francuskoj, François I. je prozvan "ocem i pravim obnoviteljem umjetnosti i književnosti".⁵²

U razdoblju renesanse u Francuskoj dolazi do pojave i širenja reformacije. Najznačajniji francuski reformator, Jean Calvin, ujedno je bio i plodan pisac. Svoje najveće djelo, "*Zasada vjere kršćanske*", napisao je na latinskom i 1541. godine preveo na francuski, čime je ono postalo prvo teološko i filozofsko djelo napisano na francuskom jeziku. Sve do tada, smatralo se da francuski nije dovoljno razvijen da bi se na njemu pisala djela ovakve kompleksnosti. Calvin se

⁵¹ Paul Johnson, *Renesansa: kratka povijest*, Alfa, Zagreb 2008., str. 56.

⁵² *Francuska književnost Knj. 1: (Od srednjeg vijeka do 1683.)* (ur. Branko Džakula), Svjetlost ; Sarajevo, Nolit ; Beograd, 1976., str. 103.-105.

na prevođenje djela odlučio kako bi proširio svoje ideje među što većim brojem čitatelja.⁵³

Glavni predstavnik francuske renesansne književnosti bez sumnje je bio François Rabelais. Njegovo je najveće djelo "*Gargantua i Pantagruel*", avanturističko-fantastični roman u pet knjiga, objavljivanih od 1532. do 1564. godine.⁵⁴ U njemu je dao satirični prikaz svih slojeva francuskog društva, od seljaka, obrtnika, dvorjana, do učenjaka, svećenika i redovnika, pri čemu su osobito loše prošli ovi posljednji. Rabelais, bivši redovnik i liječnik školovan na starinski način, u svome remek-djelu ismijava srednjovjekovni mentalitet i slavi renesansni duh. Pisao je izražajnim i jedrim jezikom, koristeći se bogatim rječnikom. U ovome su romanu po prvi puta došle do izražaja sve mogućnosti francuskog jezika. Reakcija Crkve na roman bila je žestoka, ali to ga nije spriječilo da postigne ogromni uspjeh i postane inspiracija mnogim velikim piscima, kao što je komediograf Molière.⁵⁵

Za francusku renesansnu poeziju najznačajnija je skupina pjesnika poznata kao Plejade, nazvana tako po sedam zvijezda u sazviježđu Bika i sedam velikih pjesnika aleksandrijske škole. Pierre de Ronsard, Joachim du Bellay, Jean-Antoine de Baïf, Étienne Jodelle, Remy Belleau, Pontus de Tyard i Jean Dorat bili su članovi ove skupine. Među njima se osobito ističe Pierre de Ronsard, koji je svoje bogato stvaralaštvo započeo odama, napisanim po uzoru na Pindara, Horacija i Anakreonta. Drugi važan član bio je Joachim du Bellay, autor važnog filološkog djela "*Obrana i slavljenje francuskog jezika*" iz 1549. godine. U tome djelu, koje je zapravo bilo manifest nove škole, zagovara se novo shvaćanje poezije i uporaba francuskog jezika. Francuski jezik je dostojan da se poezija, koja izvire iz božanskog nadahnuća, stvara i oblikuje na njemu.⁵⁶

Drugu polovicu 16. stoljeća obilježio je život i rad Michela Montaignea. Svojom jedinom knjigom, "*Eseji*", stekao je veliku međunarodnu slavu i stvorio potpuno novi književni rod. U knjizi autor promišlja o životu i svijetu na temelju pročitanih knjiga, promatranja života drugih ljudi i promatranja samog sebe.⁵⁷ On progovara o mnogim važnim životnim temama: o rođenju, mladosti, obrazovanju, običajima, događanjima, vjerovanjima, starosti i smrti. Ton djela je jednostavan i razgovorljiv, a autor spremno priča o samome sebi, što *Eseje* čini prvim djelom europske književnosti napisano modernim stilom. Ovo remek-djelo svjetske književnosti je najbolji dokaz veličanstvenog napretka Europe nakon iščeznuća srednjeg vijeka.⁵⁸

⁵³ Isto, str. 116.

⁵⁴ *Francuska književnost Knj. 1: (Od srednjeg vijeka do 1683.)*, str. 119.

⁵⁵ P. Johnson, *Renesansa*, str. 57., 58.

⁵⁶ *Francuska književnost Knj. 1: (Od srednjeg vijeka do 1683.)*, str. 130.-133.

⁵⁷ Isto, str. 149.

⁵⁸ P. Johnson, *Renesansa*, str. 59.

5.2. Arhitektura i umjetnost

Renesansa u francusku umjetnost prodire za Charlesa VIII., duboko dirnutoga onime što je vidio u Italiji tijekom svojih pohoda. No, francuska renesansa svoj najveći zamah doživjela je za vrijeme vladavine François I. On poziva proslavljene talijanske umjetnike u Francusku, od kojih su najznačajniji legendarni Leonardo da Vinci, koji je posljednje godine svoga života proveo u dvorcu Amboise, te Rosso Fiorentino i Francesco Primaticcio, koji u dvorcu Fontainebleau osnivaju istoimenu slikarsku školu. Nakon smrti François I., ulogu glavnih mecena renesansne umjetnosti preuzimaju ljudi oko kralja- njegovi štićenici, ministri i visoki časnici. Ovdje posebno treba istaknuti dvije žene - kraljicu Katarinu Medici i kraljevu ljubavnicu Diane de Pointiers.⁵⁹

Četrdesetih godina 16. stoljeća u Francuskoj se pojavljuje stručna literatura o arhitekturi, među kojom se osobito ističu djela rođenog Bolonježanina Sebastiana Serlia. On je objavio više knjiga o različitim aspektima arhitekture. Njegova "*Četvrta knjiga*" posvećena redovima i njihovim proporcijama, te "*Izvanredna knjiga*" sa modelima rustificiranih vrata, naišle su na velik odjek u Francuskoj. Od izuzetnog je značaja bilo i objavljivanje (1547. god.) francuskog prijevoda "*10 knjiga o arhitekturi*" rimskog pisca Vitruvija, čime inspiracija antikom doživljava novi zamah.⁶⁰ Francuski arhitekti ovladavaju svim tajnama zanata i postižu veliki ugled. Oni kombiniraju uporabu antičkih redova sa francuskom tradicijom udobnosti pri uređenju unutrašnjosti. Tri najistaknutija bili su Pierre Lescot, koji je prvi realizirao ovu kombinaciju u Louvru, Philibert de l'Orme i Jean Bullant, arhitekt vrhovnog zapovjednika vojske Montmorencyja. Uz njih, izuzetno je važan i Jacques Androuet du Cerceau, najpoznatiji po svojim bakrorezima koji su proširili manirizam po Europi. Francuski renesansni kipari svoja najbolja djela ostvaruju u grobnicama. Posebno se ističu dva kipara različitih stilova- Jean Goujon i Germain Pilon. Potonji je autor monumentalne grobnice Katarine Medici i Henrija II., čija smrt označava kraj zlatnog razdoblja francuske renesanse i početak krvavog razdoblja vjerskih ratova. Do obnove umjetnosti dolazi nakon uspostave mira za vladavine Henrija IV. (1589.-1610.), što se najbolje očituje u pojavi druge fontebloške škole.⁶¹

Najreprezentativnije građevine francuske renesansne arhitekture su dvorci. Francusko je plemstvo, koje je najradije živjelo na zemljoposjedima, puno ulagalo u gradnju velebnih dvoraca kojima su pokazivali svoju moć i bogatstvo, a njihov su primjer slijedili i bogati građani. S druge

⁵⁹ *Renesansa u Francuskoj*, str. 13.-15.

⁶⁰ Isto, str. 58.

⁶¹ Isto, str. 15., 16.

strane, renesansni elementi su slabo zastupljeni u francuskoj sakralnoj arhitekturi ovoga razdoblja.⁶² Osobito su značajni dvorci koje su François I., Henri II. i njihovi dvorjani dali podići u dolini rijeke Loire.⁶³

Rani primjer je dvorac Chambord u dolini Loire. Zamišljen kao lovački dvorac, počeo se graditi 1519. godine. Njegov hibridni nacrt ujedinjuje francusku gotiku i talijansku renesansu. Središnji dio ima tlocrt kvadrata okruženog okruglim tornjevima, tipično za srednjovjekovne dvorce. No prostor je organiziran u obliku grčkog križa, čime se dijeli na četiri velika dijela. Svaki se od tih dijelova dodatno dijeli na niz od jedne velike i dviju malih soba te kabineta. Ovaj model, preuzet s Apeninskog poluotoka, postao je uvriježeni obrazac u Francuskoj. Talijanski je i model ujedinjavanja prostora u jednom središtu, u ovom slučaju dvospiralnom stubištu do kojega vode sva četiri hodnika. S vanjske strane, na francusku gotiku upućuju vertikalni raspored zidnih masa, tornjići, kosi krovovi i izduženi prozori te visoki dimnjaci, a na talijansku renesansu pilastari i balustrade.⁶⁴

François I. je 1528. godine odlučio proširiti srednjovjekovni lovački dvorac u šumi Fontainebleau. Tako je nastala palača Fontainebleau, arhitektonski uzor koji će slijediti svi francuski dvorci tijekom sljedećih 250 godina. Građevinu obilježava cour du Cheval Blanc (dvorište bijelog konja), koje je s vremenom dograđivano, jednako kao i cijeli dvorac. Okrugle srednjovjekovne tornjeve ovdje su zamijenili pravilno razmaknuti pravokutni paviljoni. Talijanski utjecaj najbolje se vidi na pilastrima ukrašenom pročelju.⁶⁵ Arhitekt Gilles le Breton sagradio je zapadno od stare kule jedno krilo, koje je vodilo do vestibula kapele i stubišta. U tom krilu je bila smještena predivna galerija François I., koju su ukrasili majstori fontebloške škole, Rosso Fiorentino i Francesco Primaticcio.⁶⁶

Pred kraj svojega života François I. je naredio da se stari dvor u Louvru u Parizu zamijeni novom palačom na istom mjestu. Projekt se nastavio za vladavine njegovoga sina, ali nije dovršen cijelo stoljeće. Za gradnju je bio zadužen Pierre Lescot, jedan od najboljih francuskih renesansnih arhitekata. Završni rezultat je sinteza francuskog i talijanskog stila. Talijanskom stilu pripadaju klasični redovi postavljeni jedni iznad drugih, prozorski okviri sa zabatima i arkade u prizemlju. Strmi krov i istaknuti paviljoni koji prekidaju kontinuitet pročelja, odraz su francuske tradicije. Palača Louvre istodobno ostavlja dojam simetrije i raskoši, za što su zaslužni bogato

⁶² Isto, str. 49.

⁶³ *Velike arhitekture svijeta* (skupina autora), Mladost, Zagreb 1981., str. 156.

⁶⁴ Horst Woldemar Janson, *Jansonova povijest umjetnosti: zapadna tradicija*, Stanek, Varaždin 2013., str. 622.

⁶⁵ Isto, str. 622.-623.

⁶⁶ *Velike arhitekture svijeta*, str. 158.

ukrašeni pilastri i reljefi kipara Jeana Goujona koji ukrašavaju gotovo sve zidne površine treće etaže.⁶⁷

Dvorac Anet, koji je pripadao kraljevoj ljubavnici Diane de Poitiers, zoran je primjer talenta arhitekta Philiberta de l'Ormea. Još jednom može se primijetiti mješavina francuske tradicije i talijanskog stila. Ulaz u dvorac izgleda poput moderne verzije utvrđenih ulaza u srednjovjekovne utvrde, sa svojim klasičnim stilom i detaljima, kao što su predivni Dianin brončani reljef i sat sa jelenom koji udarajući kopitom mijenja sate. Od osobite je važnosti kapela jedinstvenog oblika. Ona je simetričnog tlocrta sa zaobljenim kasetama u kupoli. Dodatan čar davali su joj vrlo lijepi kipovi za koje se smatra da ih je izradio slavni Jean Goujon. Može se reći da je ova kapela najnaprednija građevina svoga vremena, inovativno zamišljena i vješto ostvarena.⁶⁸

Anet nije bio jedini dvorac u kojemu je Diane mogla uživati. Na početku svoje vladavine Henri II. joj je poklonio dvorac Chenonceau, znajući koliko ga ona žarko želi. Chenonceau je jedan bogati dvorjanin izradio oko 1515. godine. Već tada se smatrao jednim od najljepših dvoraca u zemlji. Prema Dianinoj želji, Philibert de l'Orme je izgradio most od dvorca do druge obale. Dianina sreća prestaje Henrijevom smrću. Katarina Medici se odlučila osvetiti za više od dva desetljeća ponižavanja, pa je preuzela dvorac i trajno protjerala Diane s dvora. Kraljica je potom sagradila nove vrtove i zadužila Jeana Bullanta da nadogradi dvokatnu galeriju na most.⁶⁹

U dvorcu Fontainebleau oblikuje se francuska renesansna umjetnost, koja se potom širi cijelim kraljevstvom, pa i izvan njegovih granica. Vrsni umjetnici Rosso i Primaticcio, pozvani iz Italije, ovdje razvijaju dvorsku umjetnost koja je obuhvatila sve aspekte uređenja interijera koristeći sve umjetničke discipline i raznovrsne tehnike. Uz njih dvojicu, treba istaknuti kipare Lorenza Naldinija i Domenica del Barbiera, te slikare Francesca de Pellegrinija, Antonia Fantuzzia i Lucu Pennia, koji su najzaslužniji za širenje novoga stila. Bilo je i onih koji su samostalno služili kralju, poput čuvenog firentinskog zlatara Benvenuto Cellinija. Obogaćivanju fontebloške umjetnosti pridonijeli su i umjetnici koji su za kralja nabavljali umjetnine, kao što je Antonio Miri koji je kralju prodao crteže svoga učitelja Michelangela, te eruditi i talijanski bogataši koji su također podupirali umjetnike.⁷⁰

⁶⁷ H. W. Janson, *Jansonova povijest umjetnosti*, str. 625.

⁶⁸ *Velike arhitekture svijeta*, str. 160.

⁶⁹ Robert Erich Wolf, *Renesansa*, Otokar Keršovani, Rijeka 1969., str. 150.

⁷⁰ *Renesansa u Francuskoj*, str. 91.-94.

Rosso Fiorentino stekao je bogato iskustvo radeći u Rimu, kojeg je napustio nakon velike pljačke 1527. godine, da bi tri godine kasnije završio u Francuskoj. U francuskom je kralju našao idealnog mecenu - bogatog, velikodušnog, obrazovanog i povjerljivog. Francesco Primaticcio, rodom iz Bologne, obrazovao se kod Giulia Romana u Mantovi, koji ga je i poslao u Francusku. U Italiji Primaticcio se usavršio u slikanju i oblikovanju štuko-ukrasa. Dvojica majstora raditi će usporedno ali nezavisno jedan o drugome do Rossove smrti 1540. godine, razvijajući pritom osobni stil. Remek djelo njihova zajedničkog rada predstavlja Dvorana François I. Štuko-ukrasi su ovdje dovedeni do savršenstva i postaju jedno od najprepoznatljivijih obilježja fontebloške škole. Oni se ovdje razvijaju poput slobodnih skulptura, brišući granice između dvodimenzionalnog i trodimenzionalnog.⁷¹ Slike su umetnute u skulpturama ukrašen štuko okvir koji ih svojim bogatstvom ukrasa gotovo posve zasjenjuje. Ova formula ponavlja se i u odaji vojvotkinje d'Etampes, najvažnijem samostalnom Primaticcijevom djelu. Slike na zidovima odaje pričaju o avanturama makedonskog osvajača Aleksandra Velikoga. One su uokvirene skulpturama mladih žena koje pomalo podsjećaju na starogrčke karijatide. Elegantna izduženost ovih likova sugerira utjecaj Parmigianina, velikog talijanskog manirističkog majstora.⁷²

Za širenje fontebloških motiva značajan je bio razvoj produkcije grafika između 1542. i 1547. godine. Jedini imenima poznati autori tih grafika bili su Antonio Fantuzzi i Jean Mignon, dok ostale znamo samo po njihovim monogramima. Jedna skupina grafika sadrži reprodukcije dekoracija Rossa i Primaticcija, a druga radove Giulia Romana, Michaelangela ili Parmigianina. Preostale skupine su zapravo izvorna rješenja različitih talijanskih i francuskih autora, napravljena po uzoru na Rossa Fiorentina. Ove grafike su nastale neovisno o kraljevom pokroviteljstvu i svjedoče o bogatstvu stvaralaštva fontebloške škole. Poslije smrti Rossa Fiorentina njegov kolega Francesco Primaticcio preuzima primat i nastavlja stvarati u Fontainebleau još nekoliko desetljeća. Oko sebe je okupio ekipu vrsnih umjetnika kao što su Nicollo dell'Abate ili Ruggiero de Ruggieri, koji će ga i naslijediti. S druge strane, Fontainebleau zbog svađe s Primaticcijem napušta Luca Penni, koji nastavlja stvarati u Parizu.⁷³

Uz Rossa i Primaticcija, treći istaknuti talijanski umjetnik koji je radio u Fontainebleau bio je Benvenuto Cellini. Rodom iz Firence, ovaj vrsni zlatar i kipar odlikovao se burnom naravi kojoj može zahvaliti svoju burnu biografiju. Jedino njegovo djelo od plemenitih metala koje je ostalo sačuvano do danas je zlatna soljenka François I. U svojoj autobiografiji Cellini je

⁷¹ Isto, str. 93.-98.

⁷² H. W. Janson, *Jansonova povijest umjetnosti*, str. 626.

⁷³ *Renesansa u Francuskoj*, str. 92.-100.

objasnio alegorijsko značenje ovoga maloga remek-djela. Sol koja potječe iz mora, nalazi se u spremniku u obliku broda kojeg štiti bog Neptun. Papar, koji potječe s kopna, nalazi se u slavlolu pod zaštitom personifikacije Zemlje. U podnožju se nalaze likovi koji dočaravaju četiri godišnja doba i četiri doba dana. O ljepoti ovoga djela najbolje govori reakcija samoga kralja: "*To je sjajan rad ovog čovjeka! On ne bi nikad trebao prestati raditi!*"⁷⁴

Bogati Francuzi ukrašavali su svoje domove predivnom tapiserijom. Tapiserija je bila važna industrija i sredstvo umjetničkog izražavanja. Odlika pariške tapiserije je tkanje na okomitom tkalačkom stanu, za razliku od vodoravnog koji se koristio u Flandriji, te korištenje visoko kvalitetne vune i svile. Osim u Parizu, tapiserija se tkala u mnogobrojnim lokalnim radionicama, kao što su bile one u Toursu, Neversu ili Toulouseu. Dijelovi renesansnih tapiserija ostali su sačuvani sve do danas. Priče o svetom Saturninu napravljene su u talijanskom stilu, dok Priče o svetome Mamedu sadrže gotičke, talijanske i flamanske elemente. U stilu škole iz Fontainebleaua napravljene su Priča o Dijani te tapeta koja prikazuje dvoranu François I. Henri II. je 1551. godine naredio osnivanje radionica sirotišta Svetog Trojstva, u kojima bi se siročad poučavala izradi tapiserija i drugim zanatima. Iz njih je ponikao Maurice Dubout, značajni tapiser druge polovice 16. stoljeća. Francuska tapiserija doživjet će svoj vrhunac u 17. stoljeću.⁷⁵

Dvojica najznačajnijih kipara francuske renesanse su Jean Goujon i Germain Pilon. Rad Jean Goujona odlikovao se čistoćom izraza i bio je čak bliži starogrčkom nego starorimskom stilu. Iako je skoro cijeli život proveo u Francuskoj, imao je priliku vrlo dobro upoznati antičku umjetnost preko odljeva kipova koje je Francesco Primaticcio donio sa svoga puta u Rim. Njegovo je remek djelo Fontana nevine dječice u Parizu, otvorena povodom trijumfalnog ulaska Henrija II. u glavni grad. Njezin je izgled u 18. stoljeću znatno izmijenjen, no poznato je kako je originalno izgledala zato što je pravi nacrt prikazan u Serlijevoj raspravi. Sačuvane reljefne ploče s nimfama pokazuju autorovu vještinu modeliranja prema antičkim idealima. Drugo njegovo djelo koje treba spomenuti je Tribina sa karijatidama u dvorani u novom Louvru. Goujonove karijatide, napravljene po uzoru na one sa Erehteiona na atenskoj Akropoli, predstavljaju klasičnu ljepotu francuskog manirizma.⁷⁶ Jean Goujon bio je hugenot, zbog čega je 1562. godine morao pobjeći u Italiju. Njegovo mjesto preuzima Germain Pilon, rođeni Parižanin. On je bio vrhunski majstor grobne skulpture te mu je povjereno rukovođenje gradnje kraljevskih grobnica. Pilon je napravio najveći dio spomenika za srce Henrija II. Tri Gracije, izduženih tijela i

⁷⁴ H. W. Janson, *Jansonova povijest umjetnosti*, str. 626.-628.

⁷⁵ *Renesansa u Francuskoj*, str. 216.-218.

⁷⁶ R. E. Wolf, *Renesansa*, str. 146-147.

istaknutih oblina, izgledaju kao da plešu na povjetarcu dok na glavama nose urnu koja sadrži kraljevo srce. Pilon je ženska tijela oblikovao prema manirističkom kanonu, ali na svoj vlastiti način.

Najznačajnije djelo Germaina Piona je monumentalna grobnica Henrija II. i Katarine Medici, na kojoj je radio od 1561. do 1573. godine pod vodstvom Francesca Primaticcija.⁷⁷ Kralj i kraljica su pokopani u bazilici Saint-Denis, unutar samostalne kapele na platformi ukrašenoj brončanim i mramornim reljefima, koju je projektirao Primaticcio. Kipove je izradio Pilon. Može se primjetiti suprotstavljanje prikaza pokojnika, karakteristično za gotičke grobnice. Na vrhu grobnice nalaze se brončani kipovi koji prikazuju kralja i kraljicu kako kleče u molitvi, a unutar nje su pokojnici prikazani kao mramorni *gisants*, ležeća mrtva tijela. Katarina je prikazana u pozi rimske božice Venere, a Henri poput mrtvoga Krista. Pilon je ovdje preokrenuo umjetničku tradiciju. Naime, iako su *gisants* tradicionalno predstavljali prolaznost tijela, dočaravajući ga u raspadajućem stanju, ponekad i s crvima koje gmižu po njemu, Pilonovi *gisants* posjeduju neprolaznu ljepotu.⁷⁸

⁷⁷ *Renesansa u Francuskoj*, str. 121-123.

⁷⁸ H. W. Janson, *Jansonova povijest umjetnosti*, str. 628.

6. Krvavi završetak francuske renesanse

6.1. Početak vjerskih sukoba

Nesretna smrt Henrija II. bila je uvod u krvavo razdoblje vjerskih ratova. Kroz sljedećih četrdeset godina teška kriza, istodobno vjerska, politička, društvena i ekonomska, pogoditi će Francusku i baciti ju na koljena. Za vladavine slabih kraljeva vjerske suprotnosti eskalirati će u bratoubilački rat Francuza katolika i Francuza protestanata. Dvije utjecajne obitelji, katolička Guise i hugenotska Bourbon, predvoditi će suprostavljene strane i boriti se za prevlast u zemlji. U ovaj rat uključiti će se i strane sile, Španjolska i papa uz katolike, a Engleska i njemački protestanski kneževi uz hugenote.⁷⁹

Henrija II. nasljeđuje njegov mladi sin François II. (1559.-1560.). Boležljiv, neiskustan i nesposoban da vlada, stvarnu vlast u kraljevstvu je prepustio rođacima svoje žene Marije Stuart, Françoisu de Guiseu i njegovom bratu kardinalu Lorene. Oni nastavljaju provoditi represivnu vjersku politiku, kako bi zaustavili širenje protestantizma. No, boležljivi François umire nakon samo godinu i pol vladavine i obitelj Guise gubi svoju moć. Novi kralj postaje Françoisov mlađi brat Charles IX. (1560.-1574.). Kako je njemu samo deset godina, njegova majka Katarina Medici proglasila se regenticom i preuzela svu moć u svoje ruke. Ona počinje provoditi novu politiku pomirbe između katolika i hugenota. U siječnju 1562. godine izdala je Edikt iz Saint-Germaina, kojim su protestantima dane veće slobode. Protestantima je dopušteno da prakticiraju svoje obrede izvan gradskih zidina, a unutar njih svoje obrede mogu održavati samo privatno. To je izazvalo bijes katolika. Tri utjecajne katoličke ličnosti, *konetabl* Anne de Montmorency, vojvoda François de Guise i maršal Jacques d'Albon de Saint-André, iako do tada suparnici, udružuju se u neku vrstu trijumvirata. Tada je došlo do incidenta koji će rasplamsati mržnju i odvući Francusku u desetljeća krvavih ratova. Dana 1. ožujka došlo je do sukoba François de Guisea i njegovih ljudi sa hugenotima koji su slavili svoj obred u Vassyju, na što je vojvoda naredio da se oni masakriraju. Bio je to početak Hugenotskih ratova. Na poziv kneza Condéa, hugenoti kreću u napad i zauzimaju nekoliko francuskih gradova. Krajem godine hugenoti su teško poraženi kod Dreuxa. U toj je bitci život izgubio maršal de Saint-André, a vođe obje vojske su zarobljeni. Samo par mjeseci kasnije u atentatu je ubijen i François de Guise. Prvi hugenotski rat završio je Ediktom iz Amboisea, kojim je protestantima omogućeno slobodno

⁷⁹ S. Bertoša, *Svjetska povijest modernog doba*, str. 53.

practiciranje vjere u jednom gradu u svakom sudskom okrugu.

Nakon nekoliko godina mira, 1567. godine dolazi do ponovne eskalacije sukoba nakon neuspjelog pokušaja hugenota da zarobe kraljevsku obitelj. Iste godine u bitci kod Saint-Denisa pogiba konetabl Anne de Montmorency. Iako su katolici pobijedili u toj bitci, protestantima se pridružuju njemački plaćenici pa se Katarina Medici odlučuje na pregovore. Mirom u Longjumeau 23. ožujka 1568. potvrđen je Edikt iz Amboisea. No mržnja nije prestala. Katolički vođe nisu zadovoljni mirom i spremaju urotu da zarobe protestantske prvake. Oni su prisiljeni bježati i sklanjaju se u svoje uporište La Rochelle, odakle započinju novi rat. Katoličke snage, nominalno predvođene kraljevim bratom i budućim kraljem Henrijem III. nanijele su težak poraz protestantskoj vojsci u bitci kod Jarnaca, gdje je Condé i ubijen, te u bitci kod Moncontoura, gdje su se uz protestante borili i Nijemci. Međutim, admiral Gaspard de Coligny, novi vođa protestanata, reorganizirao je svoje snage i krenuo na dugi marš preko doline Rhône te stigao do Charité-sur-Loire. Dolazi do pregovora koji završavaju mirom u Saint-Germainu u kolovozu 1570. godine. On je protestantima donio neka nova prava, između ostalog i vlast nad četiri utvrde: La Rochelle, Cognac, Montauban i Charité-sur-Loire.⁸⁰

6.2. Bartolomejska noć i novi ratovi

Inteligentan i sposoban političar, de Coligny se zbližava sa mladim kraljem. Uskoro postaje članom Državnog savjeta, gdje zagovara da Francuska vojno intervenira na strani Nizozemaca koji su se pobunili protiv španjolske vlasti. Ovakav razvoj događaja zabrinjava kraljicu-majku. Ona se zato zbližava sa Henrijem de Guiseom, Françoisovim sinom, koji bio uvjeren da je upravo Coligny stajao iza ubojstva njegova oca. Oni su zajedno organizirali atentant na njega, međutim Coligny je preživio. Katarina Medici se uspaničila, bojeći se žestoke reakcije protestanata. Zato je nagovorila svoga sina da odobri pogubljenje protestantskih vođa koji su se okupili u Parizu na vjenčanju Henrika Bourbonskog od Navarre i kraljeve sestre Margarete Valois. U noći svetog Bartolomeja, 24. kolovoza 1562., došlo je do pravog pokolja protestanata. Ubijeno je barem 3000 ljudi, među njima i Coligny. Kada se vijest proširila državom, došlo je do sličnih pokolja u još nekoliko francuskih gradova. Bartolomejska noć označava prekretnicu u Hugenotskim ratovima. Unatoč svim strahotama, protestanti nisu istrebljeni. Naprotiv, oni koji su zadržali svoju vjeru postaju radikalizirani i nastavljaju svoju borbu.⁸¹ Nekoliko mjeseci poslije, kralj šalje svoju vojsku na utvrdu La Rochelle, ali grad uporno

⁸⁰ *Povijest 9*, str. 358.-363.

⁸¹ J. Carpentier, *Povijest Francuske*, str. 136.

odolijeva opsadi. Taj četvrti rat okončan je 1573. godine Bolonjskim ediktom, sastavljenim po uzoru na prijašnji sporazum. 30. svibnja 1574. Charles IX. umire, teško bolestan i progonjen krivnjom.

Naslijedio ga je mlađi brat Henri III. (1574.-1589.), koji je nedugo prije postao kralj Poljske. Kada se vratio u Pariz, shvatio je da upravitelj pokrajine Languedoc Henri de Montmorency-Damville surađuje s protestantima. Napadi na njega nisu bili uspješni, a situacija se znatno pogoršala nakon što su se neprijateljima pridružili kraljev najmlađi brat François i Henri od Navarre, a vojska njemačkog protestantskog plemića Ivana Kazimira prodrla u Francusku. Kralj je 1576. godine bio prisiljen izdati Edikt iz Beaulieua, poznat kao i Gospodinov mir, kojim su protestantima zagarantirana sloboda ispovijedanja i polovica mjesta u pojedinim parlamentima, a broj njihovih utvrda povećan je sa četiri na osam. Sam François je postao vojvoda od Anjoua, a dobro su prošli i njegovi saveznici. Katolici su bili nezadovoljni ovim sporazumom, te se organiziraju u Svetu ligu pod vodstvom obitelji Guise. Na sastanku generalnih staleža u Bloisu katolici vrše veliki pritisak na kralja i on odobrava nove vojne akcije. Ovaj šesti rat se završava Ediktom iz Poitiersa u rujnu 1577. godine. Nakon dvije godine primirja dolazi do sedmog rata, koji završava 1580. godine mirom u Fleixu.

6.3. Rat trojice Henrija i dolazak novog kralja

Smrt kraljeva brata Françoisa, posljednjeg sina Henrija II., pokreće zaključnu fazu Hugenotskih ratova. Kako Henri III. nema sina, prema Salijskom zakoniku njegov nasljednik treba biti Henri od Navarre, potomak posljednjeg sina Louisa Svetog. No francuska javnost nije mogla prihvatiti da protestant dođe na francusko prijestolje. Katolički moćnici okupljaju se oko Henrija Guisea, koji potpisuje ugovor o pomoći sa španjolskim kraljem. Dolazi do novog rata, koji će ostati zapamćen kao Rat trojice Henrija. Henri od Navarre odnosi pobjedu nad kraljevom vojskom kod Coutrasa u studenom 1587. godine, ali samo nekoliko dana poslije Henri de Guise poražava njemačke plaćenike koji su došli u pomoć hugenotima. Zbog toga kraljev ugled pada, a Guiseov raste. Kada se kralj želio obračunati s Guiseom u Parizu, 12. svibnja 1588. dolazi do Dana barikada. Pariški puk, izrazito katolički orijentiran, ustaje protiv kraljeve politike i nakon cijela dana provedenog na barikadama prisiljava ga da pobjegne iz grada. Kralj je zatim prisiljen sazvati generalne staleže u Bloisu, koji su također skloni de Guiseu. Tada se kralj odlučuje na potez koji će zgroziti Francusku: naređuje ubojstvo Henrija de Guisea i njegova brata. Komitet šesnaestorice, sastavljen od ekstremnih pripadnika Svete Lige, imenuje vojvodu od Mayennea namjesnikom kraljevstva, dok Sorbonne proglašava ubojstvo kralja dopuštenim. Kralj se

zbližava sa Henrijem od Navarre i oni zajedno kreću na Pariz. Dana 1. kolovoza 1588. Jacques Clément, fanatični dominikanski redovnik, smrtno ranjava kralja i on umire sljedeći dan. Na samrtnoj postelji proglašava Henrija od Navarre svojim zakonitim nasljednikom. On odmah daje do znanja da je spreman preobratiti se na katoličanstvo, ali kako i dalje nema dovoljnu potporu, prisiljen je pokušati osvojiti svoje kraljevstvo uz pomoć protestanske vojske. Nakon što je dvaput porazio snage vojvode od Mayennea, ponovno kreće na Pariz i opsjeda ga sve do dolaska španjolskih trupa. Za to vrijeme u samoj prijestolnici vlada razdor. Jedan dio je spreman prihvatiti španjolsku princezu, unuku Henrija II., za kraljicu, dok drugi dio želi francuskog kralja. Dolazi do pomutnje i Šesnaestorica, ekstremisti i demagozi, uvode pravi teror. Mayenne saziva generalne staleže u Parizu koji odbijaju priznati Španjolca za francuskog vladara. Dana 25. srpnja 1593. Henri IV. se preobraćuje na katoličanstvo. Poznate su njegove riječi: "Pariz je vrijedan jedne mise." Sljedeće je godine posvećen za kralja u Chartresu, čime je postao prvi vladar iz dinastije Bourbon. Pariz mu otvara vrata, no proći će još četiri godine prije nego što stvarno zadobije vlast nad cijelom zemljom. Morao se boriti i sa Španjolcima, koje je porazio nekoliko puta. Rat sa Španjolcima je završen Vervinskim ugovorom iz svibnja 1598. godine, kojim su potvrđene odredbe mira iz Cateau-Cambrésisa.⁸²

Dana 13. travnja 1598. objavio je Nantski edikt, koji je označio kraj razdoblja vjerskih ratova. Riječ je o dokumentu koji je bio daleko ispred svoga vremena. U njemu su prevladana načela uspostavljena u Augsburgu. Službena je vjera i dalje bila katolička, tako da se nipošto ne može govoriti o jednakosti među vjerama. Edikt se sastoji od uvoda, 95 članaka i dvije povelje. Hugeneri su dobili slobodu ispovijedanja svoje religije u dobrom dijelu Francuske, izuzev Pariza i utvrđenih gradova. Također su dobili vlast nad stotinjak utvrda te pravo na obrazovanje, korištenje državne pomoći i bavljenje svim profesijama, uključujući i državne poslove. Tako je 1598. godine Henri IV. definitivno okončao rat i uspostavio svoju vlast u zemlji.⁸³

Hugenotski su ratovi teško opustošili Francusku. Zemljom haraju ratnici koji iza sebe ostavljaju pustoš, bolest i smrt. Ekonomija se nalazi u katastrofalnom stanju. Proizvodnja i unutrašnja trgovina se smanjuju, a porezi povećavaju. Državni dugovi naglo su narasli. Najveći teret ratova podnio je treći stalež, ali i svećenstvo te sitni seoski plemići.⁸⁴ Rat je ostavio posljedice na sve dijelove društva. Francusko je plemstvo bilo tako desetkovano da je početkom

⁸² Isto, str. 137.-139.

⁸³ *Povijest 9*, str. 370., 371.

⁸⁴ J. Carpentier, *Povijest Francuske*, str. 135.

sljedećeg stoljeća kralj mogao bez problema skršiti otpor plemićkog staleža.⁸⁵ Stanje u Francuskoj najbolje je opisao suvremenik ratova Etienne Pasquier – prema njegovim riječima, da je neki čovjek spavao 40 godina, kad bi se probudio, vidio bi "*..ne Francusku, nego njen leš.*"⁸⁶ Nakon potpisivanja mira, Henri IV. preostalih 12 godina svoje vladavine radi na obnovi svoga kraljevstva. Francuska proživljava svoj politički, ekonomski i kulturni preporod. Bio je to uvod u Veliko stoljeće.⁸⁷

⁸⁵ *Velika ilustrirana povijest svijeta sv.11: 1454-1600* (skupina autora), Otokar Keršovani, Rijeka, 1977., str. 4903.

⁸⁶ *Povijest 9*, str. 379.

⁸⁷ J. Carpentier, *Povijest Francuske*, str. 140.

Zaključak

Razdoblje renesanse u Francuskoj obilježeno je velikim ratovima. U prvoj fazi radi se o vanjskim ratovima, kada se Francuska bori sa Španjolskom za prevlast na Apeninskom poluotoku. Mladi kralj Charles VIII. pokreće Talijanske ratove kako bi osvojio Napulj, a po povratku želi preslikati u matičnu zemlju sjaj i bogastvo koje je vidio u domovini renesanse. Do prave afirmacije renesanse u Francuskoj dolazi za François I., kojeg se može smatrati središnjom ličnosti ovoga razdoblja. Tašt i ponosit, on ulazi u suparništvo sa španjolskim vladarom Karlom V., koje se osobito zaoštava nakon što je on pomoću mita izabran za svetog rimskog cara, funkciju koju je i François I. priželjkivao, i tako definitivno postao najmoćniji europski vladar svoga vremena. Suparništvo dviju velesila obilježit će europsku politiku ranoga novoga vijeka. Iako neće uspjeti ostvariti svoje ambicije na Apeninskom poluotoku, François I. će dobiti teritorije koji će se kasnije pokazati izuzetno važnim za Francusku. Naime, Jacques Cartier, pomorac u njegovoj službi, istražit će područje današnje Kanade, što predstavlja začetak francuskog kolonijalnog carstva. Dobro obrazovan i veliki ljubitelj kulture, François I. je znatno doprinio razvoju francuske renesansne književnosti i umjetnosti. On osniva učilište neovisno o Crkvi, što doprinosi širenju humanističke misli u zemlji. Zakonom propisuje uporabu francuskog jezika u administraciji, u vrijeme kada du Bellay poziva na slavljenje narodnog jezika, a Rabelais na njemu stvara svoje remek-djelo "*Gargantua i Pantagruel*". U dolini rijeke Loire François gradi i obnavlja dvorce, a na jedan od njih, Fontainebleau, poziva talijanske majstore koje stvaraju novi stil i inspiriraju novu generaciju francuskih umjetnika. U nove ideje koje se Francuskom šire u to doba ubraja se i protestanska misao. Isprva tolerantan, François pod pritiskom javnosti ipak počinje progoniti protestante. Za njegove vladavine dolazi do jačanja kraljevske moći, a taj se proces nastavlja i za njegova sina Henrija II. Slabije zainteresiran za Italiju od prethodnika, i jednako kao i njegov protivnik, pod pritiskom velikih dugova, on okončava Talijanske ratove mirom u Cateau-Cambrésisu 1559. godine. Njime je Francuskoj priznata vlast nad Calaisom, Metzom, Toulom i Verdunom, čime započinje proces ujedinjavanja nacionalnog teritorija. Na vanjskom je planu dobitak za Francusku bio i raspad njezina najvećeg neprijatelja, kada je Karlo V. 1556. godine podijelio svoje ogromno carstvo na dva dijela. Za Henrijeve vladavine zaoštava se stanje s protestantima, ali on uspijeva držati situaciju u zemlji pod kontrolom. Njegova nesretna smrt otvorit će drugu fazu francuske renesanse, u kojoj se Francuzi više ne sukobljavaju sa strancima, nego između sebe. Mladi i neiskusni, Henrijevi

sinovi nisu dorasli sve napetijoj situaciji u zemlji. Vjerske suprotnosti 1562. godine prerastaju u Hugenotske ratove, koji će razdirati zemlju sljedećih nekoliko desetljeća. U ovome teškome razdoblju najveći uspjeh Francuske bilo je to da je izbjegnuto njezino komadanje od strane susjeda i očuvana je kao cjelovita država. Napokon se pojavljuje osoba dostojna situacije, Henri IV., koji će okončati ratove i omogućiti vjerski suživot. Za njegove vladavine dolazi do preporoda razrušenog kraljevstva. Procesu do kojih dolazi u renesansnoj Francuskoj - jačanje kraljevske vlasti, veliki gubici plemstva uslijed vjerskih ratova i osvajanje prekomorskih teritorija pridonijeli su razvoju apsolutne monarhije i kolonijalnog carstva u 17. stoljeću, koje će ostati zapamćeno kao francusko Veliko stoljeće.

Prilozi

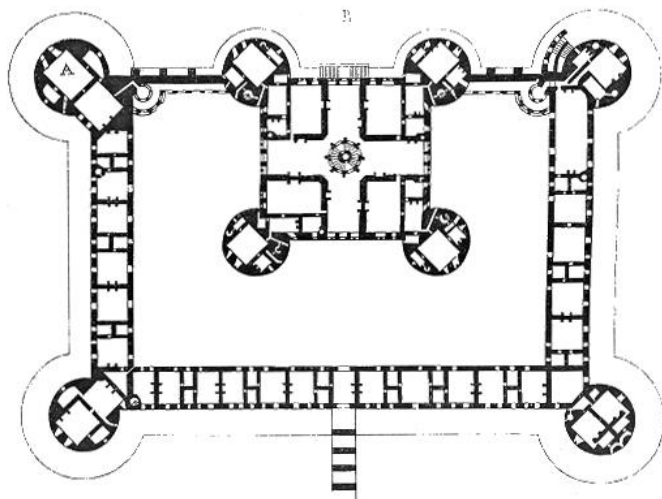
Prilog 1. Europa krajem 15. i početkom 16. st.

Prilog 2. Portret Françoisa I., Jean Clouet (cca 1535. god.)

Prilog 3. Portret Henrija II., François Clouet (1547. god.)

38

Prilog 4. Hibridni tlocrt dvorca Chambord

Prilog 5. Odaja vojvotkinje d'Etampes u palači Fontainebleau, Francesco Primaticcio (1530.-tih ili 1540.-tih god.)

Prilog 6. *Gisants* Henrija II. i Katarine Medici, Germain Pilon (1563.-1570.)

1562.-1577.

- Granice Francuskog Kraljevstva
- Kraljevski posjedi nakon smrti Henrika II. 1559. godine
- Veleposjedi koji nisu bili u vazalnom odnosu prema kruni
- Kalvinističke zajednice (hugenoti)
- X Sporazumi između katolika i protestanata
- X Bitke između katolika i protestanata, masovni progoni neistomišljenika

Prilog 7. Hugenotski ratovi od 1562. do 1577. godine

1578.-1598.

- Granice Francuskog Kraljevstva
- Teritoriji Katoličke lige
- Posjedi Henrika Navarskog 1585. godine
- Ostali posjedi
- Protestantska uporišta u vrijeme proglašenja Nanteskog edikta (1598.)
- X Sporazumi između katolika i protestanata
- X Bitke između katolika i protestanata

Prilog 8. Hugenotski ratovi od 1578. do 1598. Godine

Popis priloga

1. Europa krajem 15. i početkom 16. st.

Povijest 8: Humanizam i renesansa, doba otkrića (skupina autora), Europapress holding, Zagreb 2008., str. 158.

2. Portret Françoisa I., Jean Clouet (cca 1535. god.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Francis_I_of_France#/media/File:Francis1-1.jpg,

preuzeto 22.3.2016

3. Portret Henrija II., François Clouet (1547. god.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_II_of_France#/media/File:Henry_II_of_France.jpg,
preuzeto 22.3.2016.

4. Hibridni tlocrt dvorca Chambord

https://hr.wikipedia.org/wiki/Dvorac_Chambord#/media/File:Plan.chateau.Chambord.png,
preuzeto 19.3.2016.

5. Odaja vojvotkinje d'Etampes u palači Fontainebleau, Francesco Primaticcio (1530.-tih ili 1540.-tih god.)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/16/Fontainebleau_escalier_roi.jpg,
preuzeto 20.4.2016.

6. *Gisants* Henrija II. i Katarine Medici, Germain Pillon (1563.-1570.)

Wolf, Robert Erich, *Renesansa*, Otokar Keršovani, Rijeka 1969., str. 155.

7. Hugenotski ratovi od 1562. do 1577. godine

Povijest 9: Počeci novoga doba: (16. stoljeće) (skupina autora), Europapress holding, Zagreb 2008., str. 360.

8. Hugenotski radovi od 1578. do 1598. godine

Povijest 9: Počeci novoga doba: (16. stoljeće) (skupina autora), Europapress holding, Zagreb 2008., str. 361.

Popis literature

1. Bertoša, Slaven, *Svjetska povijest modernoga doba: (XVI.-XIX. stoljeće): s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*, Profil international, Zagreb 2004.
2. Carpentier, Jean, *Povijest Francuske*, Barbat, Zagreb 1999.
3. *Francuska književnost Knj.1:(Od srednjeg vijeka do 1683.)* (skupina autora), Sarajevo : Svjetlost ; Beograd : Nolit 1976.
4. Grendler, Paul F., *Encyclopedia of the Renaissance : volume 2*, Charles Scribner's sons, New York 1999.
5. *Ilustrovana istorija sveta tom 2 : Srednji vek i renesansa* (skupina autora), Narodna knjiga, Beograd 1984.
6. Inalcik, Halil, *Osmansko carstvo: klasično doba 1300.-1600.*, Srednja Europa, Zagreb 2002.
7. Janson, Horst Woldemar, *Jansonova povijest umjetnosti: zapadna tradicija*, Stanek, Varaždin 2013.
8. Johnson, Paul, *Renesansa: kratka povijest*, Alfa, Zagreb 2008.
9. Perroy, Edouard, *Istorija Francuske Knj. 1: Od najstarijeg vremena do 1774*, Prosvjeta, Beograd 1961.
10. *Povijest 8: Humanizam i renesansa, doba otkrića* (skupina autora), Europapress holding, Zagreb 2008.
11. *Povijest 9: Počeci novoga doba: (16. stoljeće)* (skupina autora), Europapress holding, Zagreb 2008.
12. Procacci, Guliano, *Povijest Talijana*, Barbat, Zagreb 1996.
13. *Renesansa u Francuskoj*, Renesansa u Francuskoj: remek-djela iz kolekcije Nacionalnoga muzeja renesanse u Ecouenu : katalog izložbe : [Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 5. svibnja - 17. srpnja 2005.] (priredili Miljenko Jurković i Alain Erlande-Brandenburg), Galerija Klovićevi dvori, Zagreb 2005.
14. *Velika ilustrirana povijest svijeta sv.11: 1454-1600* (skupina autora), Otokar Keršovani, Rijeka 1977.
15. *Velika ilustrirana povijest svijeta sv.12: 1600-1714* (skupina autora), Otokar Keršovani, Rijeka 1977.
16. *Velike arhitekture svijeta* (skupina autora), Marjan tisak, Split 2005.
17. Wolf, Robert Erich, *Renesansa*, Otokar Keršovani, Rijeka 1969.